

S/3346

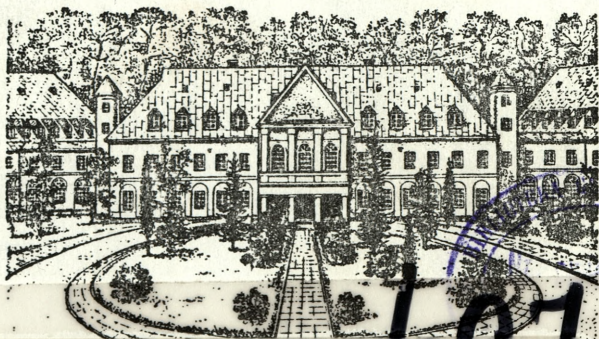
AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ
MINISTERSTWO SPRAW ZAGRANICZNYCH

Joanna STEMPIŃSKA
Witold WASZCZYKOWSKI

MIĘDZYNARODOWE UWARUNKOWANIA
BEZPIECZEŃSTWA RZECZYPOSPOLITEJ
POLSKIEJ

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

S/3346

WARSZ

05-003346-003-0

1996

49726

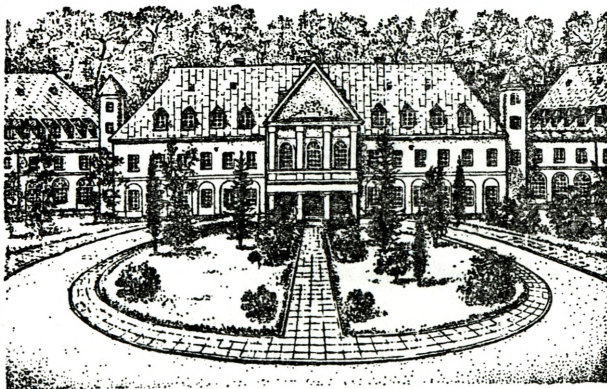
AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ
MINISTERSTWO SPRAW ZAGRANICZNYCH

49726

Joanna STEMPIŃSKA
Witold WASZCZYKOWSKI

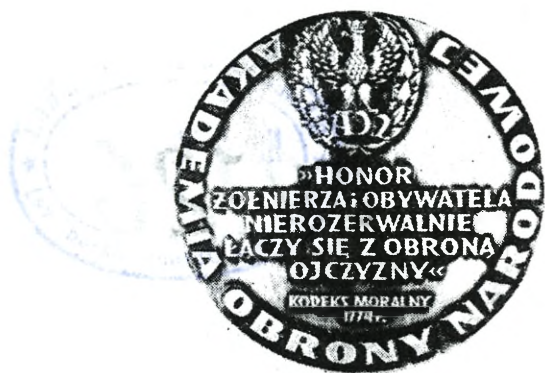
**MIĘDZYNARODOWE UWARUNKOWANIA
BEZPIECZEŃSTWA RZECZYPOSPOLITEJ
POLSKIEJ**

WARSZAWA

1996

Niniejszy materiał studyjny jest przeznaczony do wykorzystania na Wyższych Kursach Obronnych dla kierowniczej kadry administracji państwowej.

SPIS TREŚCI

1. Międzynarodowe uwarunkowania bezpieczeństwa RP	5
1.1. Globalne zmiany przełomu 1980/90	5
1.1.1. Układ wielobiegunowy świata	5
1.1.2. Rozpad "bloku wschodniego"	5
1.1.3. Demokratyzacja państw Europy Środkowej	6
1.1.4. Słabnące przywództwo USA	7
1.1.5. Zjednoczone Niemcy	7
1.1.6. Postęp integracji zachodniej	8
1.1.7. Marginalizacja Trzeciego Świata	8
1.1.8. Nowa rola ONZ	9
1.2. Nowe konfiguracje w Europie Środkowo-Wschodniej	10
1.2.1. Sąsiedzi Polski	10
1.2.2. Wspólnota Niepodległych Państw - nowy blok militarny na Wschodzie	10
1.2.3. Inicjatywy w regionie Europy Centralnej	12
1.3. Implikacje przemian z przełomu lat 80/90	13
1.4. Sytuacja polityczno-militarna Polski	13
2. Międzynarodowe instrumenty budowania bezpieczeństwa Polski	16
2.1. Porozumienia kształtujące politykę RP wobec państw ościennych	16
2.1.1. Traktaty o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy	16
2.1.2. Porozumienia o współpracy w dziedzinie wojskowej ..	19
2.2. Sojusz Północnoatlantycki	20
2.2.1. Współpraca z NATO	21
2.2.2. Północnoatlantycka Rada Współpracy (NACC)	22
2.2.3. Partnerstwo dla pokoju (PdP)	22
2.2.4. Znaczenie NACC i PdP dla bezpieczeństwa Polski ...	24

2.3. Unia Zachodnioeuropejska (UZE)	26
2.3.1. Związki Polski z UZE	26
2.3.2. Znaczenie UZE dla bezpieczeństwa Polski	28
2.4. Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (KBWE)	29
2.4.1. Regulacje KBWE dotyczące sił zbrojnych	30
2.4.2. Udział Polski w pracach KBWE	32
2.4.3. Znaczenie KBWE dla bezpieczeństwa Polski	32
2.5. System bezpieczeństwa zbiorowego Organizacji Narodów Zjednoczonych	33
2.5.1. Znaczenie ONZ dla bezpieczeństwa Polski	34
2.6. Porozumienia rozbrojeniowe o zakresie globalnym	35
2.7. Podsumowanie	36
Aneksy	37

1. Międzynarodowe uwarunkowania bezpieczeństwa RP

Bezpieczeństwo Polski określone jest przez geopolityczne położenie państwa i jego siłę wewnętrzną. Od końca lat osiemdziesiątych w otoczeniu Polski zaszły istotne zmiany zarówno ilościowe (m.in. siedmiu nowych sąsiadów), jak i jakościowe (m.in. na zachodzie graniczymy z obszarem chronionym przez Sojusz Północnoatlantycki na wschodzie z obszarem charakteryzującym się niestabilnością polityczną i ekonomiczną).

1.1. Globalne zmiany przełomu 1980/90

1.1.1. Układ wielobiegunowy świata

Wraz z załamaniem się bloku wschodniego upadł dwubiegunowy system, który dominował w świecie od końca drugiej wojny światowej. Istniejący układ międzynarodowy charakteryzuje pewien chaos. Diada Wschód-Zachód została zastąpiona nierównoważnym układem wielobiegunowym. Istnieje obecnie kilka ugrupowań polityczno-ekonomicznych.

1.1.2. Rozpad "bloku wschodniego"

Bankructwo systemu komunistycznego doprowadziło najpierw do emancypacji krajów zdominowanych przez ZSRR, rozpadu Układu Warszawskiego i Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej, a następnie do "implozji" hegemonia bloku wschodniego. Rosja pretendująca do roli sukcesora ZSRR została, w praktyce, zdegradowana z pozycji supermocarstwa do roli mocarstwa rywalizującego ze Stanami Zjednoczonymi tylko w dziedzinie arsenałów broni masowego rażenia. Na

płaszczyźnie gospodarczej zaś Rosja znalazła się na poziomie Brazylii. Mimo niewielu atrybutów mocarstwowości przejawia nadal ambicje uczestniczenia w procesie podejmowania decyzji w kwestiach globalnych oraz domaga się uznania pewnych obszarów w tzw. bliskiej zagranicy (tereny byłego ZSRR) za wyłączną strefę dominacji. Rosja rości też pretensje do wypowiedania się na temat ułożenia stosunków wojskowo-politycznych w regionie Europy Centralnej traktując nadal ten obszar jako przedpole strategiczne. Stanowczo wypowiada się przeciw idei rozszerzenia NATO w kierunku wschodnim. Określa Sojusz jak maszynę wojenną powstałą w epoce "zimnej wojny" (sugeruje nawet rozwiązanie NATO) i lansuje koncepcję oparcia bezpieczeństwa europejskiego na bazie zreformowanej i przekształconej w organizację Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, której podlegałyby inne instytucje w tym NATO.

1.1.3. Demokracja państw Europy Środkowej

Wszystkie, europejskie państwa byłego bloku wschodniego wkroczyły na drogę przemian demokratycznych i reform ekonomicznych zmierzających do stworzenia gospodarek rynkowych. Transformacja zachodzi z różną prędkością jednak wszystkie kraje postkomunistyczne przyjęły jako kierunek strategiczny integrację z euroatlantyckimi strukturami ekonomicznymi i polityczno-wojskowymi. Kraje Europy Centralnej posiadają statusy państw stowarzyszonych z Unią Europejską, partnerów stowarzyszonych z Unią Zachodnioeuropejską, biorą czynny udział w pracach Północnoatlantyckiej Rady Współpracy (NACC) oraz przystąpiły do bezpośredniej współpracy z NATO, z zamiarem uzyskania pełnego członkostwa, w ramach Programu Partnerstwa dla Pokoju.

1.1.4. Słabnące przywództwo USA

Stany Zjednoczone ostały się potencjalnie jedynym, globalnym supermocarstwem. W rzeczywistości jednak nie przejawiają ambicji odgrywania roli ani globalnego żandarma, ani globalnego lidera. USA nie dysponują też już potencjałem umożliwiającym przewodnictwo w rozwiązywaniu wszystkich problemów międzynarodowych. Wyrazem słabnącego zainteresowania problematyką międzynarodową w okresie prezydentury Clintona są istotne redukcje amerykańskiej obecności wojskowej w Europie.

W okresie transformacji Europy Środkowej uwaga administracji amerykańskiej koncentrowała się na śledzeniu przemian w Rosji. Obecnie jednak, zauważalny jest wzrost zainteresowania potrzebami bezpieczeństwa krajów leżących między Niemcami a Rosją. Pod wpływem presji amerykańskiej NATO podjęło decyzję o przyspieszeniu debaty na temat rozszerzenia Sojuszu na wschód.

1.1.5. Zjednoczone Niemcy

Nową jakością na kontynencie europejskim jest powstanie zjednoczonych Niemiec. W wyniku gruntownej transformacji politycznej przeprowadzonej zaraz po zakończeniu drugiej wojny światowej Republika Federalna Niemiec stała się państwem modelowej demokracji, a po reformach ekonomicznych lat 50. dysponują jedną z największych i dynamiczniejszych gospodarek na świecie. Te przekształcenia doprowadziły do zerwania z pruską tradycją ekspansywnej polityki zagranicznej na kierunku wschodnim. RFN doprowadziła do pojednania z Francją i włączyła się do procesów integracyjnych Europy Zachodniej stając się obecnie filarem Unii Europejskiej. Niemcy, obok USA, są rzecznikiem

idei przyspieszenia integracji Europy Środkowej z instytucjami zachodnimi.

1.1.6. Postęp integracji zachodniej

W latach dziewięćdziesiątych nastąpiło wyraźne przyspieszenie procesów integracyjnych w Europie Zachodniej. W wyniku decyzji podjętych w Maastricht, grudzień 1991, powstała Unia Europejska 12 państw Europy Zachodniej. Podjęto decyzje o pogłębieniu więzi ekonomicznych, z wprowadzeniem w przyszłości wspólnej waluty, oraz politycznych. Unia Europejska staje się rzeczywistą unią polityczną realizującą wspólną politykę zagraniczną i w zakresie bezpieczeństwa. Rozpoczęła się też debata nad powstaniem wspólnej polityki obronnej Unii Europejskiej.

W UE toczy się również intensywna dyskusja na temat dylematu: czy dalej pogłębiać integrację państw członkowskich, czy rozszerzać zakres współpracy z krajami stowarzyszonymi. Należy oczekiwać, że kolejne decyzje zapadną na tzw. międzyrządowej konferencji w 1996 r., której celem, m.in., będzie dokonanie przeglądu realizacji decyzji podjętych w Maastricht.

1.1.7. Marginalizacja Trzeciego Świata

Wielki konflikt ideologiczno-polityczno-militarny między Wschodem i Zachodem toczył się często na peryferiach tych bloków. W obawie przed totalną konfrontacją na głównym, europejskim teatrze rywalizacja supermocarstw dokonywała się w krajach tzw. trzeciego świata. Przez dziesięciolecia toczyły się konflikty w odległych regionach świata podsycane przez dostawy broni i poparcie polityczne supermocarstw. Wiele konfliktów zostało wywołanych z przyczyn ideologicznych, w imię

irracjonalnych haseł rewolucyjnych. Brak pomocy b. ZSRR doprowadziło do wygaśnięcia jednych konfliktów (np. Etiopia, Nikaragua) i zmniejszenia skali walk innych (np. Angola, Somalia). Toczące się spory w krajach rozwijających (np. w państwach Afryki, Afganistanie, Kambodży) stają się marginesem bezpieczeństwa światowego (nawet jeśli przybierają formę masowych pogromów, np. sprawa Rwandy). Brak programów pomocy ze strony supermocarstw prowadzi do dalszej pauperyzacji wielu państw rozwijających się. Postępuje przepaść cywilizacyjna między Północą (kraje wysoko rozwinięte) a Południem (kraje rozwijające się). Prowadzi to do wzrostu nastrojów roszczeniowych Południa wobec Północy, oskarżeń o wyzysk i żądań nowego podziału zasobów światowych.

1.1.8. Nowa rola ONZ

Po zakończeniu zimnej wojny wzrosło oczekiwanie na zwiększenie roli i efektywności Organizacji Narodów Bezpieczeństwa, instytucji powołanej do zabezpieczenia pokoju na świecie. W wyniku wycofania się supermocarstw z roli żandarmów ładu powojennego jedynie ONZ dysponuje kompleksowym, chociaż nie perfekcyjnym, mechanizmem bezpieczeństwa międzynarodowego. Jednak bez odpowiedniej woli politycznej mocarstw i wsparcia materialnego (jak w przypadku konfliktu Irak-Kuwejt) ONZ nie może zaspokoić wszystkich prośb o interwencję polityczno-wojskową i pomoc gospodarczą.

1.2. Nowe konfiguracje w Europie Środkowo-Wschodniej

1.2.1. Sąsiedzi Polski

Polska sąsiaduje obecnie z zupełnie innymi państwami niż w 1989 r. Przestał istnieć Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich (1991) i Niemiecka Republika Demokratyczna (1990). W 1993 r. rozpadła się Czechosłowacja. W 1994 r. Polska sąsiaduje z siedmioma państwami: NRF, Czechami, Słowacją, Ukrainą, Białorusią, Litwą i Rosją. Sytuacja taka wymagała renegotjacji starych porozumień sąsiedzkich lub stworzenia zupełnie nowych z państwami powstałymi ostatnio.

1.2.2. Wspólnota Niepodległych Państw - nowy blok militarny na Wschodzie?

Struktura ta została powołana w grudniu 1991 r. przez większość b.republik radzieckich w celu uzgadniania polityki zagranicznej i rozwoju wspólnej przestrzeni ekonomicznej.

W polityce zagranicznej Rosji coraz wyraźniej pojawia się tendencja do odbudowy wpływów i znaczenia w zakresie odpowiadającym poziomowi b.ZSRR. Świadczy o tym, między innymi:

a) nieprzemijająca obecność czynnika militarnego w realizacji rosyjskich koncepcji politycznych, podkreślanie znaczenia strategicznych sił jądrowych, dążenie do utrzymania rosyjskich baz wojskowych na terytorium b.ZSRR. Wydaje się, że coraz większe kręgi społeczeństwa rosyjskiego uznają siłę militarną jako jedyny atrybut mogący podreperować nadszarpniętą reputację mocarstwowości Rosji w myśl hasła, aby słabość gospodarczą rekompensować twardą polityką;

b) propagowanie alternatywnej koncepcji bezpieczeństwa europejskiego wobec idei interlocking institutions (instytucji wyspecjalizowa-

nych, wzajemnie uzupełniających się), konsekwentny sprzeciw wobec idei rozszerzenia istniejących euroatlantyckich struktur bezpieczeństwa;

c) dążenie do konsolidacji struktur WNP oraz upodmiotowienia ich na arenie międzynarodowej.

Trwałym zjawiskiem w polityce rosyjskiej ostatnich kilku lat są działania na rzecz wzmocnienia i centralizacji struktur WNP. Rosja rości sobie prawo do odgrywania szczególnej roli na obszarze WNP przez:

- a) zachowanie rosyjskiej obecności wojskowej na terytorium b.ZSRR;
- b) aktywną ochronę ludności rosyjskojęzycznej;
- c) zacieśnienie więzi ekonomicznych;
- d) zawłaszczenie prawa do podejmowania operacji pokojowych w państwach WNP;
- e) konsolidację struktur obronnych WNP.

We wrześniu br. spodziewane jest podpisanie dokumentu o stworzeniu Systemu Zbiorowego Bezpieczeństwa WNP. Sygnatariusze Układu o Zbiorowym Bezpieczeństwie zobowiązują się do koordynacji planów działalności wojskowej, wspólne ćwiczenia i przystąpienie do tworzenia połączonych sił zbrojnych. Tak daleko idąca integracja państw b.ZSRR z siłami Rosji oraz akceptacja założenia, iż strategiczne siły nuklearne Rosji wypełnią funkcję jądrowego powstrzymania przeciwnika świadczą o powstawaniu bloku militarnego pod przywództwem Moskwy. Utworzenie bloku o tak znaczącym potencjale wojskowym umożliwi Rosji podjęcie skuteczniejszych zabiegów o odzyskanie statusu mocarstwa.

Powstanie planowanego przez Moskwę Systemu Zbiorowego Bezpieczeństwa WNP zmieni sytuację polityczno-wojskową w Europie Środkowo-Wschodniej. Polska, nie należąc ani do struktur WNP, ani do euroatlantyckich, pozostanie w strefie nie objętej, żadnymi porozumieniami gwarantującymi realną pomoc wojskową w przypadku zagrożenia naszej suwerenności.

Powstanie bloku wojskowego WNP zmienia sytuację Polski na tyle, iż zasadne jest domagać się spełnienia obietnic NATO (wypowiedzianych przy powstawaniu koncepcji Partnerstwa dla Pokoju) o przyśpieszeniu procesu powiększania sojuszu jeśli pogorszy się sytuacja na Wschodzie.

1.2.3. Inicjatywy w regionie Europy Centralnej

Grupa Wyszehradzka (GW)

Jest realizacją propozycji Vaclava Havla z 1990 roku ds. współpracy w trójkącie polsko-czechosłowacko-węgierskim i koordynacji polityki integracyjnej z zachodnimi strukturami bezpieczeństwa. W 1993 r. weszło w życie Środkowoeuropejskie Porozumienie o Wolnym Handlu (CEFTA). W wyniku tego porozumienia można się spodziewać stopniowego znoszenia barier celnych we wzajemnych obrotach.

Mimo zachęt ze strony NATO i Unii Europejskiej współpraca polityczna i wojskowa w ramach GW nie postępuje. Głównym oponentem współpracy jest Republika Czeska, gdzie dominuje pogląd o potrzebie indywidualnej drogi do integracji europejskiej.

Inicjatywa Środkowoeuropejska (ISE)

Początki tej współpracy sięgają 1989 r. Inicjatorem były: Austria, Jugosławia (później zawieszono jej członkostwo), Węgry i Włochy. Następnie przystąpiła Czechosłowacja, Polska, Chorwacja, Słowenia, Bośnia-Hercegowina i Macedonia. Celem tego ugrupowania jest promowanie wszechstronnej współpracy w regionie m.in. w dziedzinach ekonomicznych, społecznych i kulturalnych. ISE jest jednym z pierwszych wszechstronnych porozumień między państwami Zachodu i Wschodu.

1.3. Implikacje przemian z przełomu lat 80/90

Pozytywny spadek po przełomie to m.in: proces rozbrojeniowy, rozwój środków budowy zaufania - większa przejrzystość działalności wojskowej. Zanikło niebezpieczeństwo dokonania zmasowanej, zaskakującej akcji ofensywnej (Karta Paryska, Traktat o Konwencjonalnych Siłach Zbrojnych - CFE, Traktat o Otwartych Przystawach, Dokument Wiedeński 1994 - CSBM).

Negatywny spadek po przełomie to m.in: konflikty związane z rozpadem ZSRR, wojna w Jugosławii, Afganistanie, Kambodży, niejasna przyszłość Ukrainy. Jest paradoksem, iż niesprawiedliwy, krzywdzący, ale stabilny i przewidywalny porządek jałtański został zastąpiony konfiguracją bardziej sprawiedliwą (zanik dominacji mocarstw nad regionem) jednocześnie jednak mniej przewidywalną. Istnieje ryzyko: dysput terytorialnych, konfliktów etnicznych, religijnych, ekonomicznych, wznowienie waśni historycznych, rozprzestrzenienia się konfliktu jugosłowiańskiego, masowych migracji i wytworzenia się zorganizowanej przestępczości.

Występują problemy z przystosowaniem licznych organizacji międzynarodowych, powstałych w poprzedniej epoce w celu prowadzenia dialogu Wschód-Zachód, do zaistniałej sytuacji. Tzw. koncept wzajemnie uzupełniających się instytucji prowadzi zbyt często do konfliktu interesów i nieokreślonej odpowiedzialności.

1.4. Sytuacja polityczno-militarna Polski

Upadek ZSRR, państwa sprawującego rolę hegemonu w regionie Europy Środkowej przez ponad czterdzieści lat, przyjazne stosunki z demokratycznymi i pozbawionymi aspiracji imperialnych Niemcami oraz przychylność czołowych państw zachodnich do procesu integracji

(powrotu Polski do Europy) powodują, iż Polska znalazła się w niezwykle korzystnej sytuacji do przeprowadzenia reform społeczno-politycznych zgodnych z aspiracjami narodowymi.

Po emancypacji spod dominacji radzieckiej ale przed uzyskaniem trwałych więzi z euroatlantyckimi strukturami bezpieczeństwa Polska znalazła się w "szarej strefie" nieokreślonego bezpieczeństwa (zwanej czasem "próżnią bezpieczeństwa"). Choć zewnętrzne otoczenie polityczno-militarne Polski jest obecnie względnie bezpieczne, to jednak w dłuższej perspektywie czasowej jest wysoce niepewne.

Polska znalazła się w otoczeniu kilku silnie uzbrojonych państw. Po stronie zachodniej graniczymy z krajem NATO posiadającym jedną z najnowocześniejszych armii. Po stronie wschodniej graniczymy z Ukrainą, której w wyniku podziałów arsenału radzieckiego przypadła duża ilość broni. Ukraina dysponuje ponad czterema tysiącami czołgów (2,5 razy więcej niż limity Traktatu CFE przyznały Polsce) i bronią nuklearną, której zobowiązała się pozbyć. Na północnym-wschodzie graniczymy z niewielkim terytorium Rosji - okręg Kaliningradu. Na obszarze tym skoncentrowano znaczne siły zbrojne wycofywane z terytorium wschodnich Niemiec. Rosja przyznaje się do 30-50 tysięcy żołnierzy. Jednak szacunki międzynarodowych obserwatorów zakładają obecność od 150 do 250 tysięcy. Tak duża koncentracja sił zbrojnych w pobliżu naszej granicy jest powodem naszego szczególnego zainteresowania tym regionem.

Dla Polski, alternatywą dla rosyjskich gwarancji bezpieczeństwa (prowadzących wcześniej czy później do dominacji i dyktatu politycznego) czy regionalnych struktur bezpieczeństwa (zbyt słabych by realnie przeciwstawić się ewentualnej presji Rosji) jest tzw. opcja atlantycka. Tylko wspólnota wartości, układ państw wyznających i realizujących w praktyce wzajemnie podzielane zasady (demokratyczny system władzy, poszanowanie praw jednostki, gospodarka rynkowa) daje szansę na

budowę trwałych więzów bezpieczeństwa. Ponadto, w okresie transformacji polityczno-ekonomicznej, w czasie wymagającym wyrzeczeń i ponoszenia znacznych kosztów społecznych, niezbędna jest pewność odnośnie trwałości prowadzonych reform - poczucie bezpieczeństwa zewnętrznego. Może to zapewnić jedynie szybka integracja z Sojuszem Północnoatlantyckim.

2. MIĘDZYKARODOWE INSTRUMENTY BUDOWANIA BEZPIECZEŃSTWA POLSKI

W nowych warunkach europejskich budowanie bezpieczeństwa Polski jest procesem bardziej złożonym niż w sytuacji bipolarnego podziału Europy i świata. Głównymi jego elementami są:

- dwustronne traktaty polityczne zawarte z państwami sąsiednimi, rozwiązujące podstawowe problemy w stosunkach dwustronnych oraz tworzące ramy pokojowej i konstruktywnej współpracy;

- rozszerzana i zacieśniana współpraca polityczna i wojskowa z Organizacją Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO) i z Unią Zachodnioeuropejską (UZE) oraz z państwami członkowskimi tych organizacji, w tym trójstronna współpraca z Niemcami i Francją. Wyraźnie deklarowanym naszym celem w tym zakresie jest uzyskanie przez Polskę członkostwa w NATO i UZE;

- działania na rzecz pełnej realizacji ogólnoeuropejskich rozwiązań służących bezpieczeństwu Polski oraz rozszerzanie sieci tego rodzaju porozumień oraz - w skali globalnej - przyczynianie się do skutecznego działania systemu bezpieczeństwa zbiorowego ustanowionego na podstawie Karty Narodów Zjednoczonych (który w okresie zimnej wojny pozostawał martwą literą) oraz do pełnej realizacji globalnych porozumień dotyczących kontroli zbrojeń i rozbrojenia.

2.1. Porozumienia kształtujące politykę RP wobec państw ościennych

2.1.1. Traktaty o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy

Istotnym osiągnięciem polskiej dyplomacji ostatnich lat jest zawarcie nowych traktatów o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z wszystkimi sąsiadującymi z Polską państwami:

- Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, podpisany 17 czerwca 1991 r. Podstawowe znaczenie ma tu też wcześniej zawarty Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o potwierdzeniu istniejącej między nimi granicy podpisany 14 listopada 1990 r.;

- Układ między Rzeczpospolitą Polską a Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną o dobrym sąsiedztwie, solidarności i przyjacielskiej współpracy, podpisany 6 października 1991 roku. W wyniku rozmów na temat sukcesji traktatów zawartych między Polską a Czeską i Słowacką Republiką Federacyjną ustalone zostało, że ww. Traktat pozostaje w mocy i obowiązywać będzie w stosunkach między Polską a Republiką Czeską i Polską a Republiką Słowacką.

- Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy, podpisany 18 maja 1992 roku;

- Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy, podpisany 22 maja 1992 r.;

- Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, podpisany 23 czerwca 1992 r.;

- Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy, podpisany 26 kwietnia 1994 r.

Traktaty te w szerokim zakresie uwzględniają sprawy bezpieczeństwa. Przewidują one w szczególności:

a) nienaruszalność istniejących granic między Polską a państwami sąsiednimi, oraz potwierdzenie nieposiadania wobec siebie żadnych roszczeń terytorialnych (aneks 1);

b) rozstrzygnięcie sporów wyłącznie środkami pokojowymi i wyrzeczenie się użycia siły lub groźby jej użycia w stosunkach wzajemnych (aneks 2);

c) niedopuszczenie do wykorzystania terytorium stron przez państwo trzecie lub państwa trzecie do dokonania aktu agresji zbrojnej przeciwko drugiej stronie (aneks 3);

d) konsultacje w sprawach bezpieczeństwa i obrony (aneks 4);

e) rozwijanie wzajemnie korzystnej współpracy w dziedzinie wojskowej na podstawie odrębnych umów między właściwymi ministerstwami (aneks 5).

f) współdziałanie na rzecz bezpieczeństwa i stabilności w Europie (aneks 6);

g) wspieranie procesu rozbrojenia w dziedzinie broni jądrowej, chemicznej i innych rodzajów broni masowej zagłady oraz broni konwencjonalnej, wyrzeczenie się posiadania, nabywania i wytwarzania broni masowej zagłady oraz dążenie do utrzymania potencjału wojskowego o wyraźnie obronnym charakterze (aneks 7);

Polska zawarła podobne dwustronne traktaty także z innymi państwami, w tym z państwami z regionu Europy Środkowo-Wschodniej: z Republiką Bułgarii (25 lutego 1993 r.), Republiką Estońską (2 lipca 1992 r.), Republiką Łotewską (1 lipca 1992 r.), Rumunią (25 stycznia 1993 r.), Republiką Węgierską (6 października 1991 r.). Uwzględniają one w podobnym, jak przedstawiony powyżej, zakresie sprawy bezpieczeństwa.

Istotne znaczenie dla współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa mają też zawarte przez Polskę traktaty z Republiką Francuską (9 kwietnia 1991 r.), Republiką Włoską (11 października 1991 r.) oraz Królestwem Hiszpanii (26 października 1992 r.). Przewidują one m.in. możliwość zwrócenia się z prośbą o niezwłoczne konsultacje w sytuacji stanowiącej zagrożenie dla pokoju lub naruszenia bezpieczeństwa jednej ze stron,

współdziałanie stron na rzecz utrzymania pokoju i umocnienia bezpieczeństwa, działania na rzecz rozwoju procesu rozbrojeniowego. Obecnie negocjowane są kolejne traktaty.

2.1.2. Porozumienia o współpracy w dziedzinie wojskowej

Od 1991 r. do sierpnia 1994 r. Polska zawarła umowy dwustronne o współpracy w dziedzinie wojskowej z 23 państwami, w tym ze wszystkimi sąsiadami (wykaz państw - aneks 8). Większość tych umów to umowy resortowe, zawarte między Ministerstwem Obrony Narodowej RP lub Ministrem Obrony Narodowej RP a Ministerstwem lub Ministrem Obrony drugiej strony. Zawarto trzy umowy rządowe: z Kanadą, Szwecją i Turcją.

Głównym celem uregulowania stosunków wojskowych w formie odrębnych umów, zgodnie z nowym modelem stosunków dwustronnych, jest utrwalanie i pogłębianie wzajemnego zrozumienia, otwartości, zaufania, co służy rozwijaniu przyjaznych stosunków między państwami oraz budowaniu bezpieczeństwa w Europie.

Umowy dwustronne o współpracy wojskowej określają dziedziny i zakres współpracy oraz jej formy. Występują znaczne różnice między poszczególnymi umowami, głównie w części określającej dziedziny i zakres współpracy, np. w przypadku Węgier, Czech, Słowacji zakres współpracy jest szeroki i w pewnym stopniu stanowi kontynuację wcześniej nawiązanych kontaktów wyszczególniając m.in. takie elementy jak obrona terytorium kraju, szkolenie bojowe, i zabezpieczenie działań lotnictwa oraz obrona powietrzna kraju, współdziałanie łączności, rozpoznanie wojskowe. Umowy z partnerami zachodnimi mają na celu poszerzenie dwustronnych kontaktów wojskowych, wspieranie procesu reform i programu modernizacji sił zbrojnych RP oraz działań podjętych na rzecz zapewnienia cywilnej kontroli nad nimi wykorzystując

doświadczenie partnerów w tym zakresie np. koncepcje obrony i bezpieczeństwa, struktury organizacyjne sił zbrojnych, legislacja i regulaminy wojskowe, zasady planowania. Przystąpienie Polski do programu Partnerstwo dla Pokoju umożliwiło rozszerzenie programu współpracy dwustronnej o udzielanie pomocy Polsce w realizacji tej inicjatywy i osiągnięciu natowskich standardów sprzętu, wyszkolenia i organizacji (umowa z USA). Ważnym elementem części umów jest zwrócenie szczególnej uwagi na środki budowy zaufania w strefie przygranicznej i w rejonie Bałtyku (umowa z Białorusią, Litwą, Rosją).

Umowy wymieniają różne formy współpracy, np. wizyty oficjalne i robocze, wymiana informacji i dokumentacji, konsultacje, konferencje, narady, sympozja, udział w ćwiczeniach sztabów i wojsk. Część umów nie wymienia kierunków współpracy zaznaczając jedynie, że zakres i formy współpracy w dziedzinie wojskowej będą uzgadniane corocznie przez przedstawicieli stron i ujmowane w rocznych programach współpracy. Szczegółowe zasady i zakres współpracy będą określane w protokołach wykonawczych. Corocznie w ramach wspólnego opracowywania planu współpracy powinna być dokonywana analiza wyników współpracy za rok poprzedni.

Szczególnie zaawansowana jest dwustronna współpraca wojskowa Polski z Niemcami. Realizuje się m.in. przez dobrosąsiedzkie stosunki jednostek przygranicznych czy współdziałanie inspektorów weryfikujących wprowadzanie w życie porozumień o kontroli zbrojeń.

2.2. Sojusz Północnoatlantycki

Sojusz Północnoatlantycki (NATO) jest organizacją polityczno-wojskową utworzoną 4.04.1949 r. na mocy Traktatu Waszyngtońskiego przez Belgię, Danię, Holandię, Francję, Islandię, Kanadę, Luksemburg, Norwegię, Portugalię, USA, Wielką Brytanię i Włochy. Obecnie do

Norwegię, Portugalie, USA, Wielką Brytanię i Włochy. Obecnie do Sojuszu wchodzi również: Grecja i Turcja (od 1952 r.), RFN (od 1955 r.) i Hiszpania (od 1982 r.). W lipcu 1966 r. ze zintegrowanej struktury wojskowej Paktu wystąpiła Francja. Naczelnym organem politycznym NATO jest Rada Północnoatlantycka. Do głównych organów wojskowych należą: Komitet Planowania Obronnego, Komitet Wojskowy, Grupa Planowania Nuklearnego.

2.2.1. Współpraca z NATO

Po 1989 r. zainicjowany został proces stopniowej transformacji Sojuszu Północnoatlantyckiego w kierunku wzmocnienia jego funkcji politycznych oraz coraz szerszej otwartości wobec krajów Europy Środkowo-Wschodniej. W Deklaracji Londyńskiej z lipca 1990 r. państwa członkowskie Sojuszu zaproponowały państwu rozpadającego się Układu Warszawskiego "budowanie partnerskich stosunków" poprzez nawiązanie stałych kontaktów dyplomatycznych, dialog polityczny i rozwój kontaktów wojskowych. W ślad za tą deklaracją Polska nawiązała stosunki dyplomatyczne z NATO w sierpniu 1990 r. W pierwszym okresie współpraca Polski z NATO polegała na ustanowieniu kontaktów politycznych i konsultacyjnych, nie mających charakteru techniczno-wojskowego. Nowe warunki do współpracy powstały po utworzeniu Północnoatlantyckiej Rady Współpracy (NACC). Szczególne możliwości rozszerzenia wojskowej i politycznej współpracy Polski z NATO daje przyjęty na szczycie NATO w Brukseli w styczniu 1994 r. Program Partnerstwo dla Pokoju. Rada Północnoatlantycka na swym posiedzeniu 1 grudnia 1994 r. podjęła decyzję o przeprowadzeniu w 1995 r. dyskusji wewnątrz Sojuszu i z zainteresowanymi państwami partnerskimi na temat sposobu, zasad i implikacji procesu powiększenia NATO.

2.2.2. Północnoatlantycka Rada Współpracy (NACC)

W oparciu o Deklarację Rzymską z listopada 1991 r. NATO w grudniu 1991 r. powołało Północnoatlantycką Radę Współpracy (NACC) jako odpowiedź na zasadnicze zmiany polityczne w Europie Środkowo-Wschodniej i w byłym ZSRR.

Współpraca w ramach tej struktury opiera się na corocznie przyjmowanych obszernych planach pracy obejmujących szeroki zakres przedsięwzięć w zakresie m.in. spraw bezpieczeństwa, kontroli zbrojeń i rozbrojenia, operacji pokojowych, kwestii planowania obronnego i organizacji armii, budżetu wojskowego, konwersji przemysłu zbrojeniowego, obrony cywilnej. Szczególne miejsce zajęły przygotowania do wspólnych operacji pokojowych. Zadaniem utworzonej grupy roboczej ds. współpracy w dziedzinie operacji pokojowych jest opracowanie zaleceń w sprawie przygotowań państw NACC do wspólnego udziału w tych operacjach (planowanie, szkolenie, wspólne ćwiczenia).

2.2.3. Partnerstwo dla pokoju (PdP)

Na szczycie NATO w Brukseli 10 stycznia 1994 r. uzgodniono i podpisano Dokument Ramowy w sprawie PdP oraz wystosowano zaproszenie do programu otwarte dla wszystkich państw uczestniczących w procesie KBWE.

Przystąpienie do programu "Partnerstwo dla Pokoju" następuje przez podpisanie Dokumentu Ramowego (aneks 9). Dokument ten jest zespołem zobowiązań i deklaracji politycznych, potwierdzającym m.in. wolę uczestników programu pogłębiania kontaktów politycznych i wojskowych między sobą dla wzmocnienia bezpieczeństwa na obszarze euroatlantyckim. Potwierdza wspólne wartości i dążenia partnerów, jakimi są m.in. zapewnienie podstawowych swobód i praw człowieka.

Zobowiązuje uczestników do poszanowania prawa międzynarodowego, w tym w szczególności powstrzymania się od groźby użycia siły, przestrzegania istniejących granic i rozwiązywania sporów w drodze pokojowej. Państwa potwierdzają także zobowiązania wynikające z Karty NZ, dokumentów KBWE oraz uzgodnień dotyczących rozbrojenia i kontroli zbrojeń. Dokument określa podstawowe cele współpracy w ramach partnerstwa, m.in. działania na rzecz przejrzystości w planowaniu obronnym i budżetach wojskowych poprzez wymianę informacji o siłach zbrojnych z KG NATO, zapewnienie demokratycznej kontroli nad wojskiem poprzez transformację strukturalną i zmiany legislacyjne, utrzymanie zdolności i gotowości do włączenia się do operacji podejmowanych pod auspicjami ONZ lub KBWE, rozwój współpracy wojskowej z NATO, w tym w zakresie planowania, szkolenia i ćwiczeń, zwłaszcza dla wspólnych misji pokojowych, poszukiwawczo - ratowniczych i humanitarnych. Przewiduje też długoterminowe przygotowanie sił narodowych państw partnerskich do współdziałania z siłami państw NATO.

Udział w PdP nie zapewnia automatycznego przyjęcia do NATO. Program partnerstwa przewiduje jednak możliwość rozszerzenia NATO nie precyzując terminu, kryteriów czy sposobu realizacji. (Art.10 Traktatu Waszyngtońskiego zakłada przyjęcie nowych członków Sojuszu na drodze zaproszenia ich w wyniku jednomyślnej decyzji członków NATO.)

Partnerstwo dla Pokoju nie przyznaje uczestnikom programu gwarancji bezpieczeństwa. Jednakże aktywny udział w programie będzie dawał państwu partnerskiemu prawo do żądania przeprowadzenia konsultacji z państwami NATO (w formule 16+1), w sytuacji kiedy odczuje ono bezpośrednie zagrożenie dla swojej integralności terytorialnej, niezależności politycznej lub bezpieczeństwa. Wg Art. 8 Dokumentu Ramowego NATO *będzie odbywać konsultacje z każdym aktywnym uczestnikiem*

PdP, gdy ten partner odczuje bezpośrednie zagrożenie dla swej integralności terytorialnej, niezależności politycznej lub bezpieczeństwa. Zapis ten w zasadzie pokrywa się z brzmieniem art.4 Traktatu Waszyngtońskiego.

Polska podpisała Dokument Ramowy Partnerstwa 2 lutego 1994 r.. Następnie 25 kwietnia 1994 r. jako pierwsze państwo przedłożyła Dokument Prezentacyjny PdP w Kwaterze Głównej NATO. Indywidualny Program Partnerstwa (IPP) był negocjowany z Sojuszem i został formalnie przyjęty 5 lipca 1994 r. na posiedzeniu Stałej Rady Ambasadorów NATO z udziałem delegacji rządu polskiego.

W 1995 roku nastąpi przegląd i uaktualnienie podjętych wspólnie przedsięwzięć, które mogą zostać renegecjonowane. Tym samym Indywidualny Program Partnerstwa nie jest zamkniętą koncepcją, lecz podlegać może stałej ewolucji.

2.2.4. Znaczenie NACC i PdP dla bezpieczeństwa Polski

Udział Polski w pracach Północnoatlantyckiej Rady Współpracy oraz przystąpienie do programu Partnerstwo dla Pokoju umożliwi powstanie nowych stosunków w dziedzinie bezpieczeństwa między NATO a Polską:

a) stwarza warunki dla nowych jakościowo kontaktów z NATO, pozwala na nawiązanie bliższych politycznych związków Polski z NATO i praktycznej wojskowej współpracy oraz budowanie kompatybilności i możliwości współpracy systemów obronnych. Postęp jest tu stały, chociaż NATO nie jest całkowicie otwarte. Rezultatem jest de facto rozwijająca się integracja oraz związki polityczne (w tym zwłaszcza prawo do konsultacji w gronie 1+16 oraz podniesienia kwestii istotnych dla bezpieczeństwa regionu na forum NACC);

b) stwarza perspektywę uzyskania pełnego członkostwa. Nie jest to sprawa przesądzona, niemniej jednak możliwość członkostwa bez tej

współpracy byłaby bardziej ograniczona. Współpraca ta pozwala na stopniowe, ewolucyjne zbliżanie się do NATO oraz tworzy warunki dla szybkich zmian w stosunkach Polski z NATO, gdyby rozwój sytuacji międzynarodowej wskazywał na taką konieczność. Szczególnie w przypadku zagrożenia możliwość praktycznej współpracy i zacieśnienia związków będzie większa;

c) PdP i NACC nakładają dodatkowe zobowiązania polityczne na państwa, które ewentualnie mogłyby zagrozić Polsce. Włączone są one w ramy współpracy, poddane określonym wymogom transparentności, co powoduje, że podjęcie akcji przeciwko Polsce jest mało prawdopodobne bez naruszenia całej sieci współpracy.

Znaczenie dla bezpieczeństwa Polski "Partnerstwa dla Pokoju" oraz Północnoatlantyckiej Rady Współpracy polega zatem nie tylko na tym, że ustanawiają one kanały dla konsultacji politycznych i współpracy wojskowej między Polską a NATO. Ustanowienie podobnych kanałów współpracy z innymi państwami naszego regionu, przyjęcie przez te państwa określonych zobowiązań dotyczących sposobu postępowania w stosunkach międzynarodowych (zwłaszcza w Dokumencie Ramowym PdP), a także przyznanie w pewnym sensie innym państwom, w tym państwu NATO, prawa do oceny ich postępowania jest istotnym elementem umacniającym stabilność sytuacji europejskiej. Równocześnie ustanowienie różnego rodzaju praktycznej współpracy zwiększa stopień "przejrzystości" i przewidywalności ich działań polityczno-wojskowych oraz rozwoju ich potencjałów.

Decyzja Rady Północnoatlantyckiej z 1.12.1994 r. otwiera drogę do konkretnych dyskusji nt. ewolucji Sojuszu Północnoatlantyckiego i jego poszerzenia. Przewiduje się, że już w maju 1995 r. zostanie dokonana pierwsza ocena przebiegu tej dyskusji.

2.3. Unia Zachodnioeuropejska (UZE)

Unia Zachodnioeuropejska powstała 23.10.1954 r. na mocy tzw. Układów Paryskich przez Belgię, Francję, Holandię, Luksemburg, RFN, Wielką Brytanię i Włochy. Według decyzji podjętych w Maastricht w grudniu 1991 r., UZE otrzymała kluczową rolę w tworzonej wspólnej polityce obronnej Unii Europejskiej. W oddzielnej Deklaracji dotyczącej UZE stwierdzono, że UZE jest integralną częścią rozwoju Unii, docelowo komponentem obronnym Unii Europejskiej i europejskim filarem NATO. Na szczycie NATO w Brukseli (10.01.1994 r.) Unia Zachodnioeuropejska uznana została za równorzędnego i trwałego partnera NATO we współpracy w sferze bezpieczeństwa. Postanowienia te usunęły dostrzegany do tej pory element konkurencyjności między UZE i NATO.

2.3.1. Związki Polski z UZE

Rada UZE podjęła 18 listopada 1991 r. decyzję o nawiązaniu bliższych kontaktów i rozpoczęciu stałego dialogu nt. problemów bezpieczeństwa europejskiego z państwami Europy Środkowej i z państwami bałtyckimi. 19 czerwca 1992 r. powołano do życia Forum Konsultacyjne obejmujące państwa UZE oraz Polskę, Czechosłowację, Węgry, Bułgarię, Rumunię, Litwę, Łotwę i Estonię, które uzyskały status "partnerów konsultacyjnych". 9 maja 1994 r. w Luksemburgu w czasie trzeciego spotkania Forum Konsultacyjnego UZE przyjęto dokument o statusie stowarzyszenia z UZE Bułgarii, Czech, Estonii, Litwy, Łotwy, Polski, Rumunii, Słowacji i Węgier (aneks 10). Przyznany status określa państwa, których on dotyczy jako "partnerów stowarzyszonych", w odróżnieniu od "członków stowarzyszonych" UZE tj. państw NATO,

które nie są członkami UE, chociaż uzyskały status stowarzyszenia z UZE.

Partnerzy stowarzyszeni mają w szczególności:

a) możliwość udziału w spotkaniach Rady UZE wraz z możliwością udziału w dyskusji, ale bez prawa blokowania decyzji (mogą natomiast przyłączać się do niektórych z nich);

b) prawo uzyskiwania w Radzie regularnej informacji o pracach grup roboczych oraz możliwość udziału w nich, jeżeli zostaną zaproszeni;

c) możliwość ustanowienia kontaktu z Komórką Planowania (organ wojskowy UZE);

d) możliwość przyłączania się do decyzji dotyczących podejmowania misji humanitarnych, ratowniczych oraz misji dla utrzymania i przywrócenia pokoju;

e) przyłączając się do takich misji partnerzy uzyskują prawo do udziału w ich strukturach dowódczych oraz w procesie podejmowania decyzji dotyczących tych misji.

Ogłoszony dokument uzupełnia nieopublikowany dokument o sposobie realizacji tego statusu, który postanawia m.in., że nowy status stowarzyszenia nie ogranicza praw pełnych członków, ani praw "członków stowarzyszonych". Zakłada się, że ok. połowa spotkań Stałej Rady UZE odbywać się będzie z udziałem partnerów stowarzyszonych, którzy będą uczestniczyć w przygotowaniach posiedzeń Rady oraz mogą proponować sprawy do włączenia do porządku dziennego tych posiedzeń. Przyjęto jako regułę, że nie będą oni uczestniczyć w posiedzeniach dotyczących spraw instytucjonalnych UZE, związków UZE z NATO i UE oraz realizacji gwarancji przewidzianych w art. V Traktatu Brukselskiego. "Dokument o statusie stowarzyszenia" będzie realizowany od momentu jego przyjęcia. Formalnie jednak wejdzie w życie po przystąpieniu Grecji do UZE (proces ratyfikacyjny porozumienia o członkostwie Grecji jest w toku), a w przypadku państw bałtyckich po

podpisaniu przez nie układów o stowarzyszeniu. Aby ułatwić ewentualnie udział w misjach UZE, partnerzy stowarzyszeni zostali "zaproszeni" do określenia sił, które mogłyby być użyte w takich misjach.

2.3.2. Znaczenie UZE dla bezpieczeństwa Polski

Decyzja w sprawie stowarzyszenia z UZE 9 państw Europy Środkowej i Wschodniej jest logicznym uzupełnieniem ich związków z Unią Europejską. W przypadku Polski stanowi część ciągu działań mających na celu zbliżenie do tych struktur: wejścia w życie Układu o stowarzyszeniu z Unią Europejską, złożenia wniosku o członkostwo w Unii. Decyzja ta potwierdza zdecydowany charakter rozpoczętego procesu integracji, stwarza podstawy dla praktycznego udziału w pracach i działaniach UZE w ramach struktur tej organizacji. Uzyskanie statusu "partnera stowarzyszonego" oznacza początek drogi do pełnego członkostwa w Unii Europejskiej, zwiększa możliwość wejścia Polski do Wspólnej Polityki zagranicznej i bezpieczeństwa nakreślonej przez Traktat z Maastricht.

Ocena znaczenia współpracy z UZE dla bezpieczeństwa Polski jest złożona. Samodzielna rola UZE w sferze bezpieczeństwa pozostaje ograniczona (UZE nie jest organizacją militarną, nie dysponuje "własnymi" siłami zbrojnymi, nie posiada możliwości podjęcia działań operacyjnych). W "związku" z UZE rozwijają się jednak formy współpracy wojskowej w postaci tzw. "eurokorpusów". Rozwija się także współpraca w dziedzinie przemysłów obronnych.

Państwa europejskie, szczególnie Francja i Niemcy, przywiązują duże znaczenie do rozwoju i roli UZE w procesie integracji europejskiej i tworzeniu europejskiego systemu obrony. W miarę rozwoju tego procesu nasilać się będzie współpraca europejska w sprawach bezpieczeństwa i przemysłów obronnych. Należy też zakładać zwiększenie roli

UZE jako instrumentu współpracy wojskowej. Związanie Polski z tą współpracą w możliwie wczesnym etapie rozwoju jest korzystne.

2.4. Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (KBWE)

KBWE została ustanowiona na mocy Aktu Końcowego z 1975 r. Obecnie obejmuje 53 państwa, łącznie z USA i Kanadą oraz azjatyckimi republikami postradzieckimi. KBWE nie jest formalnie organizacją międzynarodową. Po 1989 r., w porównaniu z innymi organizacjami międzynarodowymi, KBWE uległa największym zmianom i z procesu spotkań dla uzgadniania dokumentów regulujących współpracę przekształciła się w quasi organizację, chociaż nadal opartą na zobowiązaniach politycznych. Zmodyfikowany został system podejmowania decyzji, wprowadzono zasadę "consensus minus jeden", umożliwiającą podejmowanie działań bez zgody zainteresowanego państwa, jeżeli dochodzi w nim do niewątpliwego i zasadniczego naruszania zasad i postanowień KBWE, rozwinięto system dyplomacji prewencyjnej i zapobiegania konfliktom. KBWE zyskała zdolność do operatywnego działania w sytuacjach kryzysowych.

Dokument Helsiński z 1992 r. określił KBWE jako porozumienie regionalne w rozumieniu Rozdziału VIII Karty NZ i jako istotne ogniwo między bezpieczeństwem europejskim a globalnym. Zapowiedział też bardziej aktywną współpracę między europejskimi i transatlantyckimi organizacjami. W rozdziale poświęconym operacjom pokojowym uznano, że KBWE może korzystać ze środków i doświadczeń oraz wiedzy istniejących organizacji, takich jak NATO, UZE, UE, i dlatego może zwrócić się do nich z prośbą o udostępnienie środków i o udzielenie KBWE pomocy w wykonywaniu działań na rzecz utrzymania pokoju. Rada NATO w czerwcu 1993 r. wyraziła gotowość Sojuszu do popierania operacji pokojowych podejmowanych przez ONZ i KBWE.

Ustanowione zostały stałe kontakty z Sekretarzem Generalnym ONZ, zwłaszcza w sprawach wczesnego ostrzegania o konfliktach i zapobieganiu im. Na Szczycie KBWE w Budapeszcie (5-6.12.1994 r.) podjęto decyzję o zmianie nazwy KBWE z Konferencji na Organizację Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie i jej wzmocnieniu instytucjonalnym. Przyjęty został "Kodeks postępowania państw w dziedzinie polityczno-wojskowych aspektów bezpieczeństwa", który potwierdza m.in. zasadę nie używania siły, solidarności z ofiarą agresji oraz określa zasady demokratycznej kontroli nad siłami zbrojnymi.

2.4.1. Regulacje KBWE dotyczące sił zbrojnych

W procesie KBWE lub równoległe do tego procesu uzgodniono szereg porozumień w sprawie środków budowy zaufania i bezpieczeństwa oraz rozbrojenia, które wprowadziły zasadniczo nowe elementy do stosunków europejskich.

1. Dokument Wiedeński 1992 w sprawie środków budowy zaufania i bezpieczeństwa (aneks 11), został przyjęty 4 marca 1992 r., wszedł w życie 1 maja 1992 r. Państwa zobowiązały się wymieniać określone informacje dotyczące ich wojskowej organizacji, stanu osobowego oraz głównych systemów uzbrojenia i sprzętu, które podawane są na uzgodnionych formularzach do 15 grudnia każdego roku, oraz do corocznej wymiany planów kalendarzowych na następny rok działalności wojskowej podlegającej uprzedniemu powiadomieniu do 15 listopada. Ważnym postanowieniem jest zobowiązanie do powiadamiania innych państw KBWE o określonych rodzajach działalności wojskowej. Ustanowiono obowiązek zapraszania obserwatorów. Utworzony został system bezpośredniej łączności między stolicami KBWE w celu przekazywania przewidzianych informacji.

2. Traktat o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie, tzw. Traktat CFE (aneks 12), podpisany 19 listopada 1990 r. wszedł w życie w 1992 r., wprowadza ograniczenia ilościowe w pięciu kategoriach uzbrojenia: czołgów, artylerii o kalibrze większym niż 100 mm, samolotów bojowych, helikopterów oraz wojskowych pojazdów bojowych. Ustanowione przez Traktat ograniczenia oznaczają generalnie konieczność dokonania redukcji w ciągu 40 miesięcy znacznej ilości uzbrojenia konwencjonalnego (mimo że niektóre państwa uzyskały możliwość zwiększenia stanu posiadania w poszczególnych kategoriach uzbrojenia). Traktat dotyczy tych systemów uzbrojenia, których posiadanie w odpowiednich ilościach decyduje o ofensywnych możliwościach ich dysponenta. Wprowadzone ograniczenia zmieniają w istotny sposób profil konwencjonalnego potencjału wojskowego państw w Europie. Pełna realizacja Traktatu istotnie utrudni możliwość przeprowadzenia w Europie zaskakującego ataku i zainicjowania ofensywnej akcji na wielką skalę.

3. Akt zamykający rokowania w sprawie stanu osobowego konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie, tzw. CFE IA (aneks 13), jest w pewnym stopniu naturalnym uzupełnieniem Traktatu o zbrojeniach konwencjonalnych. Istotę porozumienia stanowi zobowiązanie do osiągnięcia (w ciągu 40 miesięcy od wejścia porozumienia w życie) i następnie nieprzekraczania narodowych pułapów liczebności personelu wojskowego sił konwencjonalnych, zadeklarowanych przez poszczególne państwa uczestniczące. Ustanowiono szczegółową i szeroką wymianę informacji o liczebności sił zbrojnych. Ograniczono także możliwość przeprowadzenia ukrytej mobilizacji.

4. Traktat o Otwartych Przystworzach (aneks 14), podpisany 24 marca 1992 r., (oczekiwane wejście w życie na początku 1995 r.), wzbogaca dotychczasowy zestaw środków budowy zaufania i bezpieczeństwa o nowy, ważny środek w postaci lotów obserwacyjnych. Istotą przyjętego

w Traktacie systemu "otwartych przestworzy" jest możliwość dokonywania przez jego strony obserwacji dowolnej części terytoriów innych państw - stron Traktatu - za pomocą samolotów i aparatury obserwacyjnej, która została określona w Traktacie. Loty obserwacyjne będą mogły być wykorzystane także do weryfikacji przestrzegania obecnych i przyszłych porozumień rozbrojeniowych. Traktat zwiększa przejrzystość działań wojskowych przyczyniając się do wzrostu bezpieczeństwa.

2.4.2. Udział Polski w pracach KBWE

Polska należy do grupy najbardziej zaangażowanych państw uczestniczących w KBWE. Jest autorem lub współautorem wielu projektów. W ostatnim czasie Polska przedstawiła na forum KBWE nowe inicjatywy w zakresie kontroli zbrojeń, które będą jednym z elementów do dyskusji w Wiedniu.

Polska aktywnie uczestniczy i popiera rozwój systemu misji pokojowych KBWE. Polska wspiera działalność warszawskiego Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka w dziedzinie rozszerzania demokracji i demokratycznych instytucji na wszystkie obszary KBWE.

2.4.3. Znaczenie KBWE dla bezpieczeństwa Polski

KBWE odgrywa znaczącą rolę w zapewnianiu bezpieczeństwa Polski:

a) wpływa na stabilizację polityczną kontynentu, zwłaszcza w pobliżu polskich granic, umacnia suwerenność państw sukcesorów b. ZSRR i przeciwdziała aspiracjom Rosji do roli jedyne go arbitra w konfliktach na obszarze b. ZSRR;

b) współdziała w wygaszaniu konfliktów pojawiających się na obszarze KBWE;

c) uczestniczy w nadzorowaniu realizacji porozumień o rozbrojeniu konwencjonalnym (zwłaszcza dopilnowanie redukcji i zniszczenia potencjału b. ZSRR) oraz budowie nowego porządku militarnego w Europie;

d) poprzez przyjęte zobowiązania wpływa na przejrzystość działań wojskowych, ograniczenie działań niebezpiecznych, zmniejszenie możliwości niespodziewanej agresji;

e) jest elementem nowego porządku wojskowo-politycznego.

f) aktywne uczestnictwo Polski w pracach KBWE może być traktowane jako element wspierający polskie starania o członkostwo w zachodnich strukturach bezpieczeństwa.

Wzmocnienie roli KBWE w dziedzinie bezpieczeństwa na obszarze euroazjatyckim może w przyszłości osłabić zastrzeżenia Rosji wobec ewentualnego rozszerzenia NATO.

2.5. System bezpieczeństwa zbiorowego Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ)

Powstała w 1945 r. Organizacja Narodów Zjednoczonych jest jedyną powszechną instytucją bezpieczeństwa zbiorowego, której działanie opiera się na postanowieniach zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych. Podstawowe znaczenie mają postanowienia (1) zakazujące użycia siły (2) nakazujące pokojowe rozwiązywanie sporów oraz (3) zobowiązujące członków ONZ do wspólnych działań w przypadku naruszenia pokoju i bezpieczeństwa. Karta NZ określa także zasady i sposób wspólnego działania dla utrzymania i przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Główna odpowiedzialność za utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa spoczywa na Radzie Bezpieczeństwa. Rada Bezpieczeństwa, zgodnie ze swoimi kompetencjami określonymi głównie w rozdziale VII Karty (działania organi-

zacji w przypadku agresji), może decydować o zastosowaniu środków mających charakter sankcji zbiorowych: środków przymusu nie pociągających za sobą użycia sił zbrojnych (art. 41. dotyczy tzw. sankcji ekonomicznych) oraz środków przymusu związanych z użyciem siły zbrojnej (art. 42).

W okresie zimnej wojny system zbiorowego bezpieczeństwa przewidziany postanowieniami Karty NZ, wymagający jedności stałych członków RB przy podejmowaniu wszelkich decyzji merytorycznych, był sparaliżowany stosowaniem prawa weta przez wielkie mocarstwa; ONZ nie utworzyła przewidzianych w Karcie NZ własnych sił zbrojnych, a Wojskowy Komitet Sztabowy nie podjął przewidzianych w Karcie istotnych prac wojskowych. Mimo braku jedności stałych członków RB Organizacja NZ wypracowała inne konkretne działania na rzecz utrzymania pokoju międzynarodowego. Takim praktycznym ad hoc rozwiązaniem są "operacje pokojowe" podejmowane przez ONZ dla utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa na obszarze konfliktów. Współpraca stałych członków Rady Bezpieczeństwa w nowych warunkach politycznych przyczyniła się do ożywienia i zwiększenia skuteczności działania ONZ. RB - zgodnie z Kartą NZ - przejęła znaczną odpowiedzialność za utrzymanie bezpieczeństwa międzynarodowego.

W szczególności, działania podjęte przez ONZ po napaści Iraku na Kuwejt były bliskie działaniom przewidzianym w Karcie NZ i ukazały niewykorzystane do tej pory możliwości tej organizacji.

2.5.1. Znaczenie ONZ dla bezpieczeństwa Polski

Mechanizmy ONZ, w szczególności te przewidziane w Rozdziale VII Karty stanowią swego rodzaju zabezpieczenie na wypadek agresji.

a) Polska jako członek-założyciel tego systemu również potencjalnie takie gwarancje posiada. Praktyka ostatnich lat m.in. operacja w Zatoce Perskiej, ustanowienie stref bez lotów w Iraku i b. Jugosławii, sięganie po użycie siły w obronie konwojów z pomocą humanitarną, gwarancje te uwiarygodniły, chociaż prawo weta w dalszym ciągu wyklucza możliwość podjęcia działań przez ONZ w wypadku agresji dokonanej przez mocarstwo lub państwo z nim związane;

b) uczestnictwo Polski w operacjach pokojowych ONZ (od 1971 r.) jest ważnym elementem promowania naszych narodowych interesów w dziedzinie bezpieczeństwa i pośrednio wnosi wkład w budowę naszego bezpieczeństwa. Zaangażowanie Polski na rzecz pokoju międzynarodowego, podnosząc prestiż Polski, czyni nas wiarygodnym partnerem i sojusznikiem oraz podkreśla nasze przekonanie o niepodzielności międzynarodowego bezpieczeństwa.

2.6. Porozumienia rozbrojeniowe o zakresie globalnym

Elementem budowania bezpieczeństwa zbiorowego są umowy międzynarodowe zakazujące określonych kategorii zbrojeń i nakazujące ich fizyczną likwidację, bądź też umowy istotnie redukujące istniejące arsenały. Do grupy tych porozumień należą w szczególności:

- Konwencja o zakazie badań, produkcji i magazynowania broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksyn oraz o ich zniszczeniu. Podpisana została 10 kwietnia 1972 r., weszła w życie 26 marca 1975 r.

- Konwencja o zakazie i zniszczeniu broni chemicznej, podpisana 13 stycznia 1993r.

- Traktat o nierozprzestrzenianiu Broni Jądrowej (Nonproliferation Treaty-NPT), podpisany 1 lipca 1968 r., wszedł w życie 5 marca 1970 r.

2.7. Podsumowanie

Omówione w niniejszym opracowaniu instrumenty budowania bezpieczeństwa Polski: traktatowe uregulowanie stosunków Polski ze wszystkimi sąsiadami, w tym potwierdzenie nienaruszalności granic, rozszerzająca się współpraca z NATO i UZE, międzynarodowe porozumienia o kontroli zbrojeń, budowa systemu ogólnoeuropejskich porozumień i zobowiązań nie dają gwarancji pełnego bezpieczeństwa Polski.

Takich gwarancji obecnie udzielić nam może jedynie Sojusz Atlantycki, jedyna efektywna organizacja zbiorowej samoobrony dysponująca zintegrowanym systemem obrony i realną siłą militarną. Uzyskanie gwarancji bezpieczeństwa, wynikającej z pełnego członkostwa w tej strukturze zależy od wielu czynników politycznych, wojskowych czy ekonomicznych. Również zaangażowanie się Polski w proces integracji ekonomicznej z Unią Europejską, we współpracę z UZE i tworzenie silnych powiązań dwustronnych z krajami zachodnimi tworzy dobre przesłanki dla uzyskania pełnego członkostwa w tych strukturach.

Niemniej jednak, mimo braku zobowiązań sojuszniczych należy uznać, iż istniejąca sieć porozumień, w których uczestniczy Polska ma istotne znaczenie dla bezpieczeństwa Polski. Sieć wielostronnej współpracy wojskowej i politycznej, przejrzystość i otwartość działań wojskowych, ograniczenie zbrojeń i sił zbrojnych oraz działalności wojskowej, w znacznym stopniu ograniczają możliwość niespodziewanej agresji przeciwko Polsce, zwiększając tym samym nasze bezpieczeństwo. W interesie Polski jest też, aby niezależnie od starań o członkostwo w NATO i UZE sieć tego rodzaju porozumień rozszerzać i umacniać.

Traktaty o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy:

Potwierdzenie nienaruszalności granic

Republika Białoruś	<p>Artykuł 2</p> <p>Umawiające się Strony potwierdzają istniejącą między nimi granicę, uważają tę granicę za nienaruszalną i stwierdzają, że nie mają i nie będą mieć w przyszłości wobec siebie żadnych roszczeń terytorialnych.</p>
Republika Czeska i Słowacka	<p>Artykuł 2</p> <p>1. Umawiające się Strony w stosunkach wzajemnych kierować się będą prawem międzynarodowym, w szczególności zasadami suwerennej równości, integralności terytorialnej, niezależności politycznej i nieingerencji w sprawy wewnętrzne.</p> <p>2. Umawiające się Strony potwierdzają określoną w układach międzynarodowych wspólną granicę państwową i jej nienaruszalność. Umawiające się Strony nie mają wobec siebie żadnych roszczeń terytorialnych i również w przyszłości nie będą występować z takimi roszczeniami.</p>
Republika Litewska	<p>Artykuł 1</p> <p>Układające się Strony kształtują swoje stosunki w duchu wzajemnego, szacunku, zaufania, równouprawnienia i dobrosąsiedztwa opierając się na primacie prawa międzynarodowego, a szczególnie na zasadach poszanowania suwerenności, nienaruszalności granic, zakazu agresji zbrojnej, integralności terytorialnej, nieingerencji w sprawy wewnętrzne oraz przestrzegania praw człowieka i podstawowych swobód.</p> <p>Artykuł 2</p> <p>1. Układające się Strony uznają istniejącą między nimi i wytyczoną w terenie granicę za nienaruszalną oraz zobowiązują się wzajemnie do bezwzględnego poszanowania ich suwerenności i integralności terytorialnej.</p> <p>2. Strony potwierdzają, że nie mają wobec siebie żadnych roszczeń terytorialnych i roszczeń takich nie będą miały również w przyszłości.</p>

<p>Republika Federalna Niemiec</p>	<p>Preambuła: Rzeczpospolita Polska i Republika Federalna Niemiec ... - doceniając znaczenie Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o potwierdzeniu istniejącej między nimi granicy, podpisanego 14 listopada 1990 roku, uzgodniły co następuje: ... Artykuł 2 Umawiające się Strony kierują się w kształtowaniu swych stosunków, a także w sprawach pokoju, bezpieczeństwa i współpracy w Europie i na świecie, przede wszystkim następującymi zasadami: ... - przestrzegają wzajemnie suwerennej równości, integralności terytorialnej, nietykalności granic, niezawisłości politycznej oraz zasady zakazującej użycia siły lub groźby jej użycia.</p>
<p>Federacja Rosyjska</p>	<p>Artykuł 1 Strony kształtują swoje stosunki w duchu przyjaźni, dobrosąsiedzkiego partnerstwa, równouprawnienia, zaufania i wzajemnego szacunku, opierając się na primacie prawa międzynarodowego i na zasadach poszanowania suwerenności, nienaruszalności granic, integralności terytorialnej, nieingerencji w sprawy wewnętrzne oraz prawa narodów do decydowania o swoim losie. Artykuł 2 Strony uznają za nienaruszalną istniejącą między nimi granicę i potwierdzają, że nie mają wobec siebie żadnych roszczeń terytorialnych, jak również nie będą występować z takimi roszczeniami w przyszłości.</p>
<p>Ukraina</p>	<p>Artykuł 1 W nowych warunkach politycznych Strony zobowiązują się rozwijać stosunki w duchu przyjaźni, współpracy, wzajemnego szacunku, zrozumienia, zaufania i dobrego sąsiedztwa na podstawie prawa międzynarodowego, w tym zasad suwerennej równości, niestosowania siły lub groźby jej użycia, nienaruszalności granic, integralności terytorialnej, pokojowego załatwiania sporów, nieingerencji w sprawy wewnętrzne, samostanowienia narodów, poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności, wykonania w dobrej wierze zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego. Artykuł 2 Strony uważają za nienaruszalną istniejącą i wytyczoną w terenie granicę między nimi i potwierdzają, że nie mają wobec siebie żadnych roszczeń terytorialnych oraz nie będą takich roszczeń wysuwać w przyszłości.</p>

Traktaty o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy:

Rozstrzyganie sporów wyłącznie środkami pokojowymi i wyrzeczenie się użycia siły lub groźby jej użycia w stosunkach wzajemnych

Republika Białoruś	<p>Artykuł 6</p> <p>Umawiające się Strony zobowiązują się, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych i odpowiednimi dokumentami Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, do rozstrzygania sporów mogących powstać między nimi wyłącznie środkami pokojowymi.</p> <p>Artykuł 7</p> <p>1. Umawiające się Strony wyrzekają się użycia siły lub groźby jej użycia we wzajemnych stosunkach.</p>
Republika Litewska	<p>Artykuł 3</p> <p>1. Zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych oraz odpowiednimi dokumentami Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie Układające się Strony zobowiązują się rozwiązywać swoje spory wyłącznie środkami pokojowymi i potwierdzają, że powstrzymają się od użycia siły lub groźby jej użycia w stosunkach wzajemnych.</p>
Republika Federalna Niemiec	<p>Artykuł 5</p> <p>1. Umawiające się Strony potwierdzają, że będą się powstrzymywać od użycia siły lub groźby jej użycia przeciwko integralności terytorialnej lub politycznej niezawisłości drugiej Umawiającej się Strony lub w jakiegokolwiek inny sposób niezgodny z celami i zasadami Karty Narodów Zjednoczonych lub z Aktem Końcowym KBWE.</p> <p>2. Umawiające się Strony będą rozstrzygały swe spory wyłącznie za pomocą środków pokojowych i nigdy nie użyją żadnych ze swych broni, chyba że dla indywidualnej albo zbiorowej samoobrony. Nigdy i w żadnych okolicznościach jako pierwsze nie skierują sił zbrojnych przeciwko sobie.</p>
Federacja Rosyjska	<p>Artykuł 3</p> <p>1. Zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych Strony zobowiązują się rozwiązywać spory między nimi wyłącznie środkami pokojowymi i potwierdzają, że będą powstrzymywać się od użycia siły lub groźby jej użycia w stosunkach wzajemnych.</p>
Ukraina	<p>Artykuł 4</p> <p>1. Zgodnie z zasadami Karty Narodów Zjednoczonych, Strony będą rozstrzygać spory, które mogłyby powstać między nimi wyłącznie środkami pokojowymi i wyrzekają się użycia siły lub groźby jej użycia w stosunkach wzajemnych.</p>

Traktaty o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy:

Niedopuszczanie do wykorzystania terytorium stron przez państwo trzecie lub państwa trzecie do dokonania aktu agresji zbrojnej przeciwko drugiej stronie.

Postępowanie w przypadku agresji przeciwko jednej ze stron

<p>Republika Białoruś</p>	<p>Artykuł 7</p> <p>2. Żadna z Umawiających się Stron nie pozwoli, aby jej terytorium było wykorzystywane przez państwo trzecie lub państwa trzecie w celach zbrojnej agresji lub wrogiej działalności przeciwko drugiej Umawiającej się Stronie.</p> <p>3. W razie, gdyby państwo trzecie lub państwa trzecie dokonały napaści zbrojnej na jedną z Umawiających się Stron, druga Umawiająca się Strona zobowiązuje się do nieudzielania pomocy militarnej ani jakiegokolwiek poparcia takiemu państwu lub państwom przez cały czas trwania konfliktu zbrojnego oraz będzie działać na rzecz uregulowania tego konfliktu zgodnie z zasadami Karty Narodów Zjednoczonych i dokumentami Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.</p>
<p>Republika Czeska i Słowacka</p>	<p>Artykuł 5</p> <p>3. W razie zbrojnej napaści na jedną z Umawiających się Stron, Umawiające się Strony porozumieją się w sprawie możliwości udzielenia napadniętej Stronie pomocy stosownie do artykułu 51 Karty Narodów Zjednoczonych i dokumentami Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.</p>

<p>Republika Litewska</p>	<p>Artykuł 3</p> <p>2. Żadna ze Stron nie dopuści, aby z jej terytorium państwo trzecie lub państwa trzecie dokonały aktu agresji przeciw drugiej Stronie.</p> <p>3. Każda ze Stron gwarantuje, że działalność jej sił zbrojnych na jej terytorium będzie zgodna z Kartą Narodów Zjednoczonych, Aktem Końcowym Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Paryską Kartą Nowej Europy i innymi dokumentami Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.</p> <p>Artykuł 6</p> <p>2. W razie gdyby państwo trzecie lub państwa trzecie dokonały zbrojnej napaści na jedną ze Stron, druga Strona zobowiązuje się nie udzielać jakiegokolwiek pomocy i poparcia takiemu państwu lub państwom przez cały czas trwania konfliktu zbrojnego oraz będzie działać na rzecz uregulowania tego konfliktu, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych i dokumentami Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.</p>
<p>Federacja Rosyjska</p>	<p>Artykuł 3</p> <p>2. Żadna ze Stron nie dopuści, aby z jej terytorium państwo trzecie lub państwa trzecie dokonały aktu agresji zbrojnej przeciwko drugiej Stronie.</p> <p>3. Każda ze Stron gwarantuje, że działalność jej sił zbrojnych na jej terytorium będzie zgodna z Kartą Narodów Zjednoczonych, Aktem Końcowym Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Paryską Kartą dla Nowej Europy i innymi dokumentami Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.</p> <p>Artykuł 6</p> <p>2. W razie, gdyby państwo trzecie lub państwa trzecie dokonały zbrojnej napaści na jedną ze Stron, druga Strona zobowiązuje się nie udzielać jakiegokolwiek pomocy i poparcia takiemu państwu lub państwom przez cały czas trwania konfliktu zbrojnego oraz będzie działać na rzecz uregulowania tego konfliktu zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych i dokumentami Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.</p>
<p>Ukraina</p>	<p>Artykuł 4</p> <p>2. Żadna ze Stron nie pozwoli, aby z jej terytorium państwo trzecie lub państwa trzecie dokonały aktu agresji zbrojnej przeciwko drugiej Stronie.</p> <p>3. W razie, gdyby państwo trzecie lub państwa trzecie dokonały napaści zbrojnej na jedną ze Stron, druga Strona nie będzie udzielała jakiegokolwiek pomocy militarnej i poparcia politycznego takiemu państwu lub takim państwom przez cały czas trwania konfliktu zbrojnego oraz będzie działać na rzecz uregulowania tego konfliktu zgodnie z zasadami i procesurą Karty Narodów Zjednoczonych i dokumentami Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.</p>

Traktaty o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy:

Konsultacje w sprawach bezpieczeństwa i obrony

Republika Białoruś	<p>Artykuł 8</p> <p>Umawiające się Strony będą przeprowadzać konsultacje w sprawach bezpieczeństwa międzynarodowego. Jeżeli jedna z Umawiających się Stron uzna, że powstała sytuacja lub konflikt zagraża pokojowi międzynarodowemu lub europejskiemu bezpieczeństwu względnie je narusza, Umawiające się Strony przeprowadzą bezzwłocznie konsultacje na temat możliwych sposobów przezwyciężenia zaistniałej sytuacji lub uregulowania konfliktu. Takie konsultacje będą prowadzone zgodnie z dokumentami Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie.</p> <p>Artykuł 9</p> <p>Umawiające się Strony będą, w razie potrzeby, przeprowadzać konsultacje w dziedzinie obrony w sprawach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania.</p>
Republika Czeska i Słowacka	<p>Artykuł 5</p> <p>1. Umawiające się Strony będą organizować systematyczne konsultacje na różnych szczeblach w celu koordynacji stanowisk i działań w sprawach bezpieczeństwa i obrony.</p> <p>2. Jeżeli jedna z Umawiających się Stron uzna, że powstała sytuacja międzynarodowa, która może zagrazić lub naruszyć jej suwerenność, całość terytorialną lub inne żywotne interesy bezpieczeństwa, obie Umawiające się Strony podejmą natychmiastowe konsultacje w sprawie najskuteczniejszego sposobu usunięcia zagrożenia.</p> <p>Artykuł 5</p> <p>4. W miarę potrzeby Umawiające się Strony podejmą konsultacje również w przypadku powstania lub trwania sporu lub sytuacji innych niż określone w ustępach 2 i 3 niniejszego Artykułu, jeżeli uznają, że zagrożone lub naruszone zostały pokój i bezpieczeństwo międzynarodowe.</p>
Republika Litewska	<p>Artykuł 6</p> <p>1. W przypadku powstania sporu lub sytuacji, które zdaniem jednej z Układających się Stron mogą zagrażać lub zagrażają utrzymaniu pokoju lub bezpieczeństwa w świecie albo naruszają pokój międzynarodowy lub bezpieczeństwo, w szczególności, gdy taki spór lub sytuacja dotyczy obu Stron, Strony niezwłocznie przeprowadzą stosowne konsultacje w celu poszukiwania możliwych środków uregulowania sporu lub powstałej sytuacji, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych.</p>

<p>Republika Federalna Niemiec</p>	<p>Artykuł 7 W przypadku powstania sytuacji, która zdaniem jednej z Umawiających się Stron stanowi zagrożenie lub naruszenie pokoju albo może wywołać niebezpieczne międzynarodowe powikłania, Umawiające się Strony nawiążą ze sobą niezwłocznie kontakt oraz będą starały się uzgodnić swe stanowiska i osiągnąć porozumienie co do właściwych środków, aby poprawić lub opanować tę sytuację.</p>
<p>Federacja Rosyjska</p>	<p>Artykuł 6 1. W przypadku powstania sporu lub sytuacji, które, zdaniem jednej ze Stron, mogą zagrażać lub zagrażają utrzymaniu pokoju międzynarodowego lub bezpieczeństwa albo naruszają pokój międzynarodowy lub bezpieczeństwo, w szczególności, gdy taki spór lub sytuacja dotyczy bezpieczeństwa obu Stron, Strony niezwłocznie przeprowadzą stosowne konsultacje w celu poszukiwania możliwych środków pokojowego uregulowania sporu lub powstałej sytuacji, zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych.</p>
<p>Ukraina</p>	<p>Artykuł 4 4. Strony będą przeprowadzać systematyczne konsultacje w sprawach bezpieczeństwa międzynarodowego na wszystkich szczeblach. Jeżeli jedna ze Stron uzna, że powstała sytuacja lub spór, który zagraża lub może zagrażać utrzymaniu międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, albo je narusza, Strony przeprowadzą niezwłoczne konsultacje dotyczące sposobów uregulowania sporu lub położenia kresu powstałej sytuacji.</p>

Traktaty o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy:

**Potwierdzenie rozwijania wzajemnie korzystnej współpracy
w dziedzinie wojskowej na podstawie odrębnych umów
między właściwymi ministerstwami**

Republika Czeska i Słowacka	Artykuł 6 Umawiające się Strony będą rozwijać wzajemnie korzystną współpracę w dziedzinie wojskowej na podstawie odrębnych umów między właściwymi ministerstwami.
Republika Litewska	Artykuł 5 4. Strony będą układać swoje stosunki w dziedzinie wojskowości na podstawie odrębnych porozumień.
Federacja Rosyjska	Artykuł 5 4. Strony w razie potrzeby mogą układać swoje stosunki, w innych sprawach z dziedziny wojskowości, na podstawie odrębnych umów.
Ukraina	Artykuł 5 5. Strony będą rozwijać wzajemnie korzystną współpracę wojskową na podstawie odrębnych porozumień.

Traktaty o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy:

Współdziałanie na rzecz bezpieczeństwa i stabilności w Europie

Republika Białoruś	<p>Artykuł 3</p> <p>Umawiające się Strony zobowiązują się umacniać europejskie mechanizmy bezpieczeństwa, stabilności i współpracy na postawie Aktu Końcowego Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Paryskiej Karty dla Nowej Europy, innych dokumentów Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie oraz Traktatu o Konwencyonalnych Siłach Zbrojnych w Europie.</p>
Republika Czeska i Słowacka	<p>Artykuł 4</p> <p>1. Umawiające się Strony będą wszechstronnie wspierać utrzymanie i umocnienie bezpieczeństwa i rozwój współpracy w Europie w celu stworzenia skutecznego ogólnoeuropejskiego systemu bezpieczeństwa, zwłaszcza zaś bezpieczeństwa regionu, do którego przynależą.</p>
Republika Litewska	<p>Artykuł 4</p> <p>1. Stosownie do postanowień odpowiednich dokumentów Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie Układające się Strony będą współdziałać w celu utrzymania i umocnienia bezpieczeństwa na kontynencie europejskim.</p> <p>2. Strony będą wprowadzać w życie uzgodnione ogólnoeuropejskie środki umacniania zaufania i bezpieczeństwa. W razie potrzeby Strony uzgodnią dodatkowe środki tego rodzaju.</p> <p>3. Strony szczególną uwagę poświęcą sprawom umocnienia bezpieczeństwa oraz środkom zaufania w regionie Bałtyku.</p> <p>Artykuł 7</p> <p>W ramach Rady Państw Morza Bałtyckiego i innych organizacji i instytucji regionu bałtyckiego Układające się Strony będą tworzyć sprzyjające warunki dla rozwoju współpracy i dobrego sąsiedztwa w tej części Europy.</p>

<p>Republika Federalna Niemiec</p>	<p>Artykuł 5 3. Umawiające się Strony będą umacniać pokój przez tworzenie kooperacyjnych struktur bezpieczeństwa dla całej Europy. W związku z tym, realizując w pełni Akt Końcowy KBWE, Paryską Kartę dla nowej Europy oraz pozostałe dokumenty KBWE, będą popierać w miarę swych sił proces bezpieczeństwa i współpracy w Europie oraz nadal umacniać i rozwijać ten proces przy współdziałaniu wszystkich państw uczestniczących w KBWE.</p> <p>Artykuł 6 1. W zmieniających się warunkach politycznych i militarnych w Europie, wspólnym celem Umawiających się Stron jest działanie na rzecz umocnienia stabilności i zwiększenia bezpieczeństwa. Strony będą zwłaszcza współpracować, aby wykorzystała pojawiające się nowe możliwości podejmowania wspólnych wysiłków w dziedzinie bezpieczeństwa.</p>
<p>Federacja Rosyjska</p>	<p>Artykuł 4 1. Stosownie do postanowień odpowiednich dokumentów Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie Strony będą współdziałać w celu utrzymania i umocnienia bezpieczeństwa na kontynencie europejskim. 2. Strony będą wprowadzać w życie uzgodnione ogólnoeuropejskie środki umacniania zaufania i bezpieczeństwa. W razie potrzeby Strony uzgodnią dodatkowe środki tego rodzaju. 3. Strony poświęcą szczególną uwagę sprawom umocnienia bezpieczeństwa oraz środkom zaufania w rejonie Bałtyku.</p>
<p>Ukraina</p>	<p>Artykuł 3 1. Strony, w celu umocnienia bezpieczeństwa, zaufania, stabilności i współpracy, będą aktywnie współdziałać w odpowiednich europejskich mechanizmach i strukturach na podstawie Aktu Końcowego Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Paryskiej Karty dla Nowej Europy, Traktatu o Konwencjonalnych Siłach Zbrojnych w Europie, Układu o Nierozprzestrzenianiu Broni Jądrowej oraz innych międzynarodowych porozumień w dziedzinie rozbrojenia.</p>

Traktaty o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy:

Wspieranie procesu rozbrojenia w dziedzinie broni jądrowej, chemicznej i innych rodzajów broni masowej zagłady oraz broni konwencjonalnej.

<p>Republika Białoruś</p>	<p>Artykuł 4 Umawiające się strony będą wspierać proces rozbrojenia w dziedzinie broni jądrowej, chemicznej i innych rodzajów broni masowej zagłady oraz broni konwencjonalnej. Będą one także dążyć do dalszego ograniczania sił zbrojnych i zbrojeń w Europie do stopnia wystarczającego do obrony oraz umacniać środki budowy zaufania i bezpieczeństwa w sferze militarnej.</p> <p>Artykuł 5 Zgodnie z Układem o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej umawiające się Strony będą współpracować na rzecz nierozprzestrzenienia tej broni, w szczególności w Europie Środkowej i Wschodniej. Będą one współdziałać w celu zagwarantowania kontroli eksportu towarów i technologii, które służą celom pokojowym, lecz mogą być wykorzystane do produkcji broni masowej zagłady.</p>
<p>Republika Czeska i Słowacka</p>	<p>Artykuł 4 2. Umawiające się Strony działać będą na rzecz umocnienia stabilności w Europie. W drodze obowiązujących i podlegających skutecznej kontroli porozumień będą one dążyć do osiągnięcia takiego stanu sił zbrojnych i uzbrojenia w Europie, aby został on zredukowany do poziomu dostatecznego dla obrony, jednak uniemożliwiającego napaść. Będą również wspólnie działać na rzecz umacniania zaufania na podstawach wielostronnych i dwustronnych.</p>
<p>Republika Litewska</p>	<p>Artykuł 5 1. Układające się Strony będą aktywnie wspierać proces rozbrojenia jądrowego, chemicznego i biologicznego. Strony uważają, że redukcja zbrojeń do poziomu niezbędnej wystarczalności do obrony oraz wykonanie Traktatu o Konwencjonalnych Siłach Zbrojnych w Europie będą prowadziły do utrwalenia stabilności i bezpieczeństwa w Europie.</p> <p>2. Zgodnie z Układem o Nierozprzestrzenianiu Broni Jądrowej, Strony będą współdziałać na rzecz zapobiegania rozprzestrzenianiu tej broni w świecie, w szczególności w Europie Środkowej i Wschodniej.</p> <p>3. Strony podejmą środki w celu zagwarantowania kontroli eksportu towarów i technologii, które służą celom pokojowym, lecz mogą być wykorzystane do produkcji broni, o których mowa w ustępach 1 i 2.</p>

<p>Republika Federalna Niemiec</p>	<p>Artykuł 6</p> <p>2. Umawiające się Strony opowiadają się za tym, aby w drodze wiążących i dających się skutecznie kontrolować porozumień, siły zbrojne i uzbrojenia zostały zredukowane do możliwie najniższego poziomu, wystarczającego do obrony, lecz nie dającego możliwości ataku.</p> <p>3. Umawiające się Strony będą się angażować, również wspólnie, na rzecz wielostronnego i dwustronnego rozszerzania środków budowy zaufania i stabilizacji, a także innych politycznych środków kontroli zbrojeń, umacniających stabilność i zaufanie oraz prowadzących ku większej otwartości.</p>
<p>Federacja Rosyjska</p>	<p>Artykuł 5</p> <p>1. Strony będą aktywnie wspierać proces rozbrojenia jądrowego, chemicznego i biologicznego. Strony uważają, że redukcja zbrojeń do stopnia wystarczającego do obrony oraz wykonywanie Traktatu o Konwencjonalnych Siłach Zbrojnych w Europie będą prowadziły do utrwalenia stabilności i bezpieczeństwa w Europie.</p> <p>2. Zgodnie z Układem o Nierozprzestrzenianiu Broni Jądrowej, Strony będą współdziałać na rzecz zapobiegania rozprzestrzenianiu tej broni w świecie, w szczególności w Europie Środkowej i Wschodniej.</p> <p>3. Strony podejmą środki w celu zagwarantowania kontroli eksportu towarów i technologii, które służą celom pokojowym, lecz mogą być wykorzystywane do produkcji broni, o których mowa w ustępach 1 i 2.</p>
<p>Ukraina</p>	<p>Artykuł 3</p> <p>2. Strony będą współpracować na rzecz bezpieczeństwa i stabilności w Europie, ze szczególnym uwzględnieniem bezpieczeństwa regionalnego, i w tym celu będą wspierać proces rozbrojenia w dziedzinie broni jądrowej, chemicznej i innych rodzajów broni masowej zagłady oraz broni konwencjonalnej.</p> <p>3. W celu zapobiegania rozprzestrzenianiu broni masowej zagłady w świecie, a zwłaszcza w Europie, Strony wyrzekają się posiadania, nabywania i wytwarzania takiej broni. Strony gwarantują także pełną kontrolę wytwarzania i przechowywania na swoich terytoriach materiałów i substancji, które służą celom pokojowym, lecz mogą być wykorzystane do produkcji broni masowej zagłady, jak również pełną kontrolę eksportu tych materiałów i substancji oraz technologii służących ich wytwarzaniu.</p>

**Państwa, z którymi uregulowane zostały stosunki wojskowe
w formie odrębnych umów, ze wskazaniem roku zawarcia
i rangi umowy
(U - umowa rządowa; P - umowa resortowa)**

BELGIA (Królestwo Belgii)	1993 (P)
BIAŁORUŚ (Republika Białoruś)	1993 (P)
BULGARIA (Republika Bułgarii)	1994 (P)
CZECHY (Republika Czech)	1991 (P)
DANIA (Królestwo Danii)	1993 (P)
FRANCJA (Republika Francuska)	1992 (P)
GRECJA (Republika Grecka)	1992 (P)
HISZPANIA (Królestwo Hiszpanii)	1994 (P)
HOLANDIA (Królestwo Holandii)	1993 (P)
IZRAEL (Państwo Izrael)	1994 (P)
KANADA (Kanada)	1994 (U/P)
LITWA (Republika Litewska)	1993 (P)
ŁOTWA (Republika Łotewska)	1992 (P)
NIEMCY (Republika Federalna Niemiec)	1993 (P)
ROSJA (Federacja Rosyjska)	1993 (P)
RUMUNIA (Republika Rumunii)	1994 (P)
SŁOWACJA (Republika Słowacka)	1993 (P)
SZWECJA (Królestwo Szwecji)	1994 (U)
TURCJA (Republika Turecka)	1994 (U/P)
UKRAINA (Ukraina)	1993 (P)
USA (Stany Zjednoczone Ameryki)	1994 (P)
WEGRY (Republika Węgierska)	1991 (P)
WIELKA BRYTANIA (Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej)	1993 (P)

Partnerstwo dla Pokoju

Dokument ramowy

1. Zgodnie z zaproszeniem wystosowanym przez głowy państw i rządów na spotkaniu 10 i 11 stycznia 1994 r., państwa-członkowie Sojuszu Północnoatlantyckiego i pozostałe państwa, przyjmujące ten dokument, postanawiając pogłębić więzi polityczne i wojskowe oraz przyczynić się do wzmocnienia bezpieczeństwa na obszarze euroatlantyckim, niniejszym ustanawiają, w ramach Północnoatlantyckiej Rady Współpracy, Partnerstwo dla Pokoju.

2. Partnerstwo to ustanawia się jako wyraz wspólnego przekonania, iż stabilizację i bezpieczeństwo na obszarze euroatlantyckim można osiągnąć tylko poprzez współpracę i wspólne działanie. Zabezpieczenie podstawowych swobód i praw człowieka i poparcie dla nich, ochrona wolności, sprawiedliwości oraz pokoju poprzez demokrację to wspólne i fundamentalne wartości Partnerstwa. Włączając się do Partnerstwa, państwa-członkowie Sojuszu Północnoatlantyckiego i pozostałe państwa przyjmujące dokument zobowiązują się do ochrony społeczeństw demokratycznych przed zniewoleniem i zastraszeniem, oraz do dotrzymania zasad prawa międzynarodowego. Państwa potwierdzają swoją wolę wypełniania w dobrej wierze zasad Karty Narodów Zjednoczonych i zasad Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, w tym szczególnie powstrzymywania się od groźby użycia i użycia siły przeciwko terytorialnej integralności i politycznej niezależności jakiegokolwiek państwa, przestrzegania istniejących granic i rozwiązywania sporów w sposób pokojowy. Państwa potwierdzają również zobowiązanie do przestrzegania zasad Aktu Końcowego z Helsinek i wszystkich kolejnych dokumentów KBWE, oraz do wypełniania uzgodnień i zobowiązań przyjętych w zakresie rozbrojenia i kontroli zbrojeń.

3. Pozostałe państwa przyjmujące ten dokument będą współpracowały z NATO w celu wypełniania następujących celów:

- a) działania na rzecz osiągnięcia przejrzystości w planowaniu obronnym i pracach nad budżetami wojskowymi;
- b) zapewnienia demokratycznej kontroli nad siłami zbrojnymi;
- c) utrzymywania zdolności i gotowości do włączania się, w zależności od uwarunkowań konstytucyjnych, do operacji prowadzonych przez ONZ i/lub KBWE;
- d) rozwoju współpracy wojskowej z NATO, aby wspólnie prowadzić planowanie, szkolenie i ćwiczenia w celu wzmocnienia zdolności państw do organizowania misji

pokojowych, poszukiwawczo-ratowniczych, humanitarnych i innych, które mogą być uzgodnione w terminie późniejszym;

e) długookresowego rozwoju lub lepiej przygotowanych do współdziałania z siłami członków Sojuszu Północnoatlantyckiego.

4. Inne kraje przyjmujące ten dokument dostarczą władzom NATO Dokumenty Prezentacyjne określające kroki, jakie podejmą dla osiągnięcia celów politycznych Partnerstwa oraz środki militarne i inne, które będą mogły zostać użyte w działaniach podejmowanych w ramach Partnerstwa. NATO zaproponuje program ćwiczeń i innych działań w ramach Partnerstwa, zgodny z jego celami. Na podstawie tego programu i Dokumentu Prezentacyjnego każde z państw przyjmujących ten dokument stworzy wspólnie z NATO indywidualny Program Partnerstwa.

5. Przygotowując i wprowadzając indywidualne Programy Partnerstwa inne państwa przyjmujące ten dokument mogą, na własny koszt i za zgodą Sojuszu oraz, w niezbędnym zakresie, właściwych władz belgijskich, ustanowić własne biura łącznikowe przy Kwaterze Głównej NATO w Brukseli. Ułatwi to ich uczestnictwo w spotkaniach i działaniach w ramach NACC/Partnerstwa, a także, za zaproszeniem, w niektórych innych. Udostępnią one także personel, środki, urządzenia i siły niezbędne i właściwe dla wykonywania uzgodnionego Programu Partnerstwa. NATO będzie im pomagać, we właściwym zakresie, w formułowaniu i wykonywaniu indywidualnych Programów Partnerstwa.

6. Inne państwa przyjmujące ten dokument akceptują następujące ustalenia:

- państwa, które przewidują uczestniczenie w misjach, o których mowa w art. 3(d), będą brały udział, gdy będzie to właściwe, w odnośnych ćwiczeniach NATO;

- państwa będą pokrywały koszty swego uczestnictwa w działaniach w ramach Partnerstwa oraz będą się starały uczestniczyć w obciążeniach związanych z organizowaniem ćwiczeń, w których będą brały udział;

- państwa mogą wystać, na podstawie właściwego porozumienia, stałych oficerów łącznikowych do oddzielnej Komórki Koordynacyjnej Partnerstwa w Mons (Belgia), która z upoważnienia Rady Północnoatlantyckiej zajmowałaby się planowaniem wojskowym niezbędnym dla realizacji programów Partnerstwa;

- państwa biorące udział w planowaniu i ćwiczeniach wojskowych będą miały dostęp do określonych danych technicznych NATO, niezbędnych dla współdziałania;

- na podstawie zasad KBWE dotyczących planowania obronnego, inne państwa przyjmujące ten dokument i kraje NATO będą wymieniały informacje na temat kroków podjętych lub aktualnie podejmowanych w celu zwiększenia przejrzystości planowania obronnego oraz prac nad tworzeniem budżetu, a także w celu zapewnienia demokratycznej kontroli nad siłami zbrojnymi;

- państwa mogą uczestniczyć we wzajemnej wymianie informacji na temat planowania obronnego i prac nad budżetem, która będzie ustanowiona w ramach NACC/Partnerstwa dla Pokoju.

7. Zgodnie ze swym zaangażowaniem na rzecz realizacji celów Partnerstwa dla Pokoju członkowie Sojuszu Północnoatlantyckiego będą:

- rozwijać proces planowania i przeglądu z innymi państwami przyjmującymi ten dokument, aby stworzyć podstawę dla określania i oceniania sił i środków, które mogłyby zostać udostępnione przez nie dla wielonarodowego szkolenia, ćwiczeń i operacji we współdziałaniu z siłami Sojuszu;

- popierać koordynację wojskową i polityczną w Kwaterze Głównej NATO z innymi państwami przyjmującymi ten dokument w celu ukierunkowania i doradzania w związku z działaniami Partnerstwa, włącznie z planowaniem, szkoleniem, ćwiczeniami i rozwijaniem doktryny.

8. NATO będzie odbywać konsultacje z każdym aktywnym uczestnikiem Partnerstwa, w wypadku gdy ten partner odczuje bezpośrednie zagrożenie dla swej integralności terytorialnej, niezależności politycznej lub bezpieczeństwa.

Dokument w sprawie statusu stowarzyszenia z UZE

Tłumaczenie nieoficjalne

Dokument w sprawie statusu stowarzyszenia z UZE Republiki Bułgarii, Republiki Czeskiej, Republiki Estonii, Republiki Węgierskiej, Republiki Łotwy, Republiki Litwy, Rzeczypospolitej Polski, Rumunii i Republiki Słowackiej.

Rada Ministrów UZE oraz Ministrowie Spraw Zagranicznych i Obrony Republiki Bułgarii, Republiki Czeskiej, Republiki Estonii, Republiki Węgierskiej, Republiki Łotwy, Republiki Litwy, Rzeczypospolitej Polski i Republiki Słowackiej spotkali się w Luksemburgu w dniu 9 maja 1994 r.

Powołując się na:

- Deklarację ze Spotkania Nadzwyczajnego Rady UZE z Ministrami Państw Europy Środkowej w Bonn z dnia 24 czerwca 1992 oraz
- Komunikat ze spotkania Forum Konsultacyjnego UZE na szczelbu ministrów w Rzymie z dnia 20 maja 1993 r.

Powołując się w szczególności na Deklarację Rady Ministrów UZE w Luksemburgu z dnia 22 listopada 1993 r., która:

- podkreśliła potrzebę, zgodnie z interesem umocnienia bezpieczeństwa w Europie, szerszych konsultacji w sprawach bezpieczeństwa;
- zwróciła uwagę na to, zwłaszcza w świetle wejścia w życie Traktatu o Unii Europejskiej, że stosunki te powinny być rozszerzone i pogłębiane równoległe do szerszej współpracy tych państw z Unią Europejską;
- zainicjowała rozważania w sprawie wzmocnionego statusu dla tych partnerów konsultacyjnych, którzy już podpisali lub podpiszą Umowę Europejską, mając na uwadze umożliwienie tym państwom szersze uczestnictwo w działaniach UZE oraz włączenie w inicjatywę i misję, zgodnie z postanowieniami Deklaracji Petersberskiej.

Powołując się również na Deklarację Rady Europejskiej z Kopenhagi, w dniach 22-23 czerwca 1993 r., która podkreślała wyrażone przez państwa Europy Środkowej i Wschodniej zainteresowanie wejściem do Unii Europejskiej, jak również biorąc pod uwagę rozwijające się związki tych państw z instytucjami europejskimi, w szczególności poprzez Umowy Europejskie oraz celowość przygotowania tych państw do ich integracji i ostatecznego przystąpienia do Unii Europejskiej.

Mając na uwadze, iż rozwój bliższych stosunków z dziewięcioma krajami Europy Środkowej poprzez wzmocniony status w UZE oraz poprzez współpracę w ramach oferowanych przez Sojusz Północnoatlantycki zwłaszcza program "Partnerstwo dla Pokoju", będzie się wspierał wzajemnie i przyczyniał w sposób istotny do umocnienia bezpieczeństwa i stabilności w Europie.

Podkreślając, iż taki wzmocniony status, oparty o stabilność instytucji, gwarancje demokracji, rządy prawa, prawa człowieka oraz szacunek i ochronę mniejszości narodowych, powinien przyczynić się do umocnienia bezpieczeństwa i stabilności w Europie i witając w tym kontekście zbliżającą się konferencję w sprawie stabilności, która odbędzie się w Paryżu.

Uznając, że stosunki pomiędzy państwami UZE i partnerami konsultacyjnymi oparte są na następujących zasadach:

- rozwiązywanie problemów spornych metodami pokojowymi, zgodnie z zobowiązaniami wynikającymi z Karty Narodów Zjednoczonych, zobowiązaniami wynikającymi z Aktu Końcowego z Helsinek i Karty Paryskiej oraz ogólnie uznanych zasad i postanowień prawa międzynarodowego;

- powstrzymanie się od groźby użycia lub użycia siły, zgodnie z postanowieniami Karty Narodów Zjednoczonych.

Rada Ministrów UZE oraz Ministrowie Spraw Zagranicznych i Obrony Bułgarii, Republiki Czeskiej, Estonii, Węgier, Łotwy, Litwy, Polski, Rumunii i Słowacji uzgodnili niniejszy status, na podstawie którego Republika Bułgarii, Republika Czeska, Republika Estonii, Republika Węgier, Republika Łotwy, Republika Litwy, Rzeczpospolita Polska, Rumunia i Republika Słowacji zostają partnerami stowarzyszonymi UZE; status ten będzie obejmować następujące elementy:

Status ten nie powoduje żadnych zmian w zmodyfikowanym Traktacie Brukselskim.

1. Mogą one uczestniczyć w spotkaniach Rady, podlegając następującym postanowieniom:

- mogą brać udział w dyskusjach, lecz nie mogą blokować decyzji która jest przedmiotem consensusu pomiędzy państwami członkowskimi;

- aby umożliwić UZE wykonywanie w pełni swej roli jako komponentu obronnego Unii Europejskiej oraz jako czynnika umacniającego europejski filar Sojuszu Północnoatlantyckiego, jak również w celu omówienia jakichkolwiek innych kwestii w odpowiednich konfiguracjach, spotkania Rady jak przewidują obecne ustalenia będą się odbywały zgodnie z postanowieniami określonymi w Rzymie 20 listopada 1992 r. w Dokumencie w Sprawie Członkostwa Stowarzyszonego UZE i Deklaracji w Sprawie Obserwatorów UZE. Będą one regularnie informowane na spotkaniach Rady o działalności jej grup roboczych

oraz mogą być zapraszane do udziału w grupach roboczych na zasadach indywidualnego rozpatrywania.

Mogą one uzgodnić porozumienia łącznikowe z Komórką Planowania.

2. Mogą one przyłączyć się do decyzji powziętych przez państwa członkowskie, dotyczących następujących zadań, przewidzianych w paragrafie II.4. Deklaracji Petersberskiej, tj.: "zadań humanitarnych i ratowniczych, zadań służących utrzymaniu pokoju, zadań dotyczących sił bojowych w działaniach służących rozwiązywaniu kryzysów, włącznie z akcjami na rzecz utrzymania pokoju".

Będą one mogły uczestniczyć we wprowadzaniu w życie tych decyzji, jak również w odpowiednim szkoleniu i planowaniu, chyba że większość państw członkowskich, lub połowa państw członkowskich, włącznie z Prezydencją, zdecyduje inaczej. Będą one zapraszane do przedstawienia informacji nt. swoich sił. Będą one także mogły proponować włączenie swoich sił do udziału w określonych operacjach.

W przypadku uzgodnienia przyłączenia się tych państw do takich operacji UZE poprzez wydzielenie swoich sił, będą one podlegały takim samym obowiązkom jak inni uczestnicy, jak również będą posiadać prawo włączenia się do struktur dowodzenia, a następnie do procesu podejmowania decyzji przez Radę. Szczegółowe ustalenia dotyczące ich udziału, włącznie z prawami i obowiązkami w każdej z tych operacji UZE, będą uzgadniane na zasadach jednostkowego rozpatrywania.

Dokument Wiedeński w sprawie środków budowy zaufania i bezpieczeństwa (główne elementy)

Dokument Wiedeński 1992 został przyjęty 4 marca 1992 r., a wszedł w życie 1 maja 1992 r. Ma on charakter zobowiązań politycznych. Jego postanowienia ujęto w dziesięć następujących rozdziałów:

1. Doroczna wymiana informacji wojskowych. Państwa zobowiązały się wymieniać określone informacje dotyczące ich wojskowej organizacji, stanu osobowego oraz głównych systemów uzbrojenia i sprzętu. Podawane są one na uzgodnionych formularzach do 15 grudnia każdego roku.

2. Ograniczenie ryzyka. Określono sposób konsultacji i współpracy w odniesieniu do nierutynowych i niezaplanowanych działań sił zbrojnych mających charakter znaczący militarnie. Przewidziano także sposób współpracy przy wyjaśnianiu niebezpiecznych incydentów wojskowych.

3. Kontakty. Przewidziano wizyty w stałych bazach lotniczych, a także zobowiązano się do promowania i ułatwiania innych kontaktów wojskowych. W przypadku wprowadzenia nowych typów głównych systemów uzbrojenia i sprzętu państwa zobowiązane są do organizowania ich pokazu dla przedstawicieli pozostałych państw uczestniczących.

4. Upřednie powiadamianie o określonych rodzajach działalności wojskowej. Państwa zobowiązały się do powiadamiania innych państw KBWE w określonej formie o działalności wojskowej obejmującej co najmniej 9 tys. żołnierzy lub co najmniej 250 czołgów. Powiadomienie to winno być przekazane drogą dyplomatyczną co najmniej na 42 dni przed rozpoczęciem tej działalności.

5. Obserwacja określonych rodzajów działalności wojskowej. Ustanowiono obowiązek zapraszania obserwatorów ze wszystkich pozostałych państw KBWE w przypadku podejmowania działalności obejmującej co najmniej 13 tys. żołnierzy lub kiedy liczba czołgów bojowych przekroczy 300.

6. Roczne plany kalendarzowe. Państwa zobowiązały się do wymiany corocznie do 15 listopada, planów kalendarzowych na następny rok działalności wojskowej podlegającej upředniemu powiadamianiu. Informacje te winny być przekazywane według określonego wzoru.

7. Postanowienia ograniczające. Przewidują one różnego rodzaju ograniczenia dotyczące częstotliwości i wielkości działalności wojskowej podlegającej upředniemu

powiadamianiu. Ustalono między innymi, że działalność obejmująca więcej niż 40 tys. żołnierzy lub 900 czołgów nie będzie przeprowadzana przez państwa częściej niż raz na dwa lata.

8. Przestrzeganie i weryfikacja. Postanowienia tego rozdziału w szczególności dopuszczają możliwość przeprowadzenia wzajemnych inspekcji oraz określają ich zasady. Przewidują także możliwość oraz ustalają zasady wizyt w celu oceny udzielanych - zgodnie z Dokumentem Wiedeńskim - informacji.

9. Łączność. Utworzony został system bezpośredniej łączności między stolicami państw KBWE w celu przekazywania przewidzianych informacji. System ten winien uzupełniać wykorzystywane kanały dyplomatyczne.

10. Doroczne spotkania w celu oceny wykonania uzgodnionych środków. Służyć one winny przedyskutowaniu wykonania uzgodnionych w Dokumencie Wiedeńskim środków.

Traktat o konwencjonalnych siłach zbrojnych (główne elementy)

Rokowania nad Traktatem państwa NATO i państwa Układu Warszawskiego podjęły w 1989 r. Ich zasadniczym celem było - jak podkreślano w mandacie - osiągnięcie "stabilnej i bezpiecznej równowagi" między tymi ugrupowaniami. Traktat o konwencjonalnych siłach zbrojnych, podpisany 19 listopada 1990 r., wprowadza istotne ograniczenia ilościowe w pięciu kategoriach uzbrojenia: czołgów, artylerii o kalibrze większym niż 100 mm, samolotów bojowych, helikopterów oraz wojskowych pojazdów bojowych. Wiele ustanowionych w Traktacie zobowiązań ma charakter zobowiązań "grupowych".

Traktat wszedł w życie 19 listopada 1992 r. 10 lipca 1992 r. w Helsinkach ministrowie spraw zagranicznych państw sygnatariuszy podpisali dokument o rozpoczęciu tymczasowego (tj. do czasu ratyfikacji przez wszystkich sygnatariuszy) stosowania tego traktatu z dniem 17 lipca 1992 r. Traktat wymaga, aby przy jego podpisywaniu strony notyfikowały innym stronom narodowe pułapy uzbrojenia ograniczanego Traktatem.

Ustanowione przez Traktat ograniczenia oznaczają generalnie konieczność dokonania redukcji znacznej ilości uzbrojenia konwencjonalnego (mimo że niektóre państwa uzyskały możliwość zwiększenia stanu posiadania w poszczególnych kategoriach uzbrojenia). Ma to istotne znaczenie, traktat bowiem dotyczy tych systemów uzbrojenia, których posiadanie w odpowiednich ilościach decyduje o ofensywnych możliwościach ich dysponenta. Wprowadzone ograniczenia zmieniają zatem w istotny sposób profil konwencjonalnego potencjału wojskowego państw w Europie.

Równocześnie do zobowiązań redukcyjnych wprowadzono rozwinięty system wymiany informacji i weryfikacji, który zapewnia wgląd w potencjały militarne innych państw. Zwiększa to stopień otwartości w sferze wojskowej i przewidywalności podejmowanych działań wojskowych. Jest to szczególnie istotne dla państw, które podobnie jak Polska sąsiadują z państwami posiadającymi znaczną przewagę wojskową. System weryfikacji realizacji Traktatu obejmuje wiele elementów i jest wysoce wiarygodny.

W rezultacie, postanowienia Traktatu, szczególnie w połączeniu z systemem Dokumentu Wiedeńskiego 1992, zmniejszają możliwość podjęcia na kontynencie europejskim poważniejszej konwencjonalnej akcji militarnej z zaskoczenia.

Zestawienie stanów posiadania (w chwili podpisywania Traktatu), wielkości redukcji i wysokości pułapów poredukcyjnych państw-sygnatariuszy "Traktatu o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie" w ograniczanych przez Traktat kategoriach uzbrojenia

PAŃSTWO	czołgi bojowe	Artyleria	Bojowe wozy opancerzone	Samoloty bojowe	Śmigłowce uderzeniowe
BELGIA					
stan posiadania	359	376	1 381	191	0
redukcje	25	56	183	41+	46+
pułap poredukcyjny	334	320	1 099	232	46
KANADA					
stan posiadania	77	38	277	45	12
redukcje	0	0	0	45+	1+
stan poredukcyjny	77	38	277	90	13
DANIA					
stan posiadania	457	553	316	106	3
redukcje	104	0	0	0	9+
stan poredukcyjny	353	553	316	106	12
FRANCJA					
stan posiadania	1 343	1 360	4 177	699	418
redukcje	37	68	357	101+	66
stan poredukcyjny	1 306	1 292	3 820	800	352
NIEMCY					
stan posiadania	7 000	4 602	8 920	1 018	258
redukcje	2 834	1 897	5 474	118	48
stan poredukcyjny	4 166	2 705	3 446	900	306
GRECJA					
stan posiadania	1 879	1 941	1 639	480	0
redukcje	144	63	895+	170+	18+
stan poredukcyjny	1 735	1 878	2 534	650	18

WŁOCHY					
stan posiadania	1 246	2 144	3 958	577	168
redukcje	102+	189	619	73+	26
stan poredukcyjny	1 348	1 955	3 339	650	142
HOLANDIA					
stan posiadania	913	837	1 467	196	91
redukcje	170	230	387	34+	22
stan poredukcyjny	743	607	1 080	230	69
NORWEGIA					
stan posiadania	205	531	146	90	0
redukcje	35	4	79+	10+	0
stan poredukcyjny	170	527	225	100	0
PORTUGALIA					
stan posiadania	146	334	247	96	0
redukcje	154+	116+	183	64+	26+
stan poredukcyjny	300	450	430	160	26
HISZPANIA					
stan posiadania	854	1 373	1 256	242	28
redukcje	60	63	332+	68+	43+
stan poredukcyjny	794	1 310	1 588	310	71
TURCJA					
stan posiadania	2 823	3 442	1 502	449	5
redukcje	28	81+	1 618+	301+	38+
stan poredukcyjny	2 795	3 523	3 120	750	43
W. BRYTANIA					
stan posiadania	1 198	636	4 572	842	368
redukcje	183	0	1 396	58+	16+
stan poredukcyjny	1 015	636	3 176	900	384

USA					
stan posiadania	5 062	2 572	5 634	606	243
redukcje	1 056	80	262	178	275+
stan poredukcyjny	4 006	2 492	5 372	784	518
BUŁGARIA					
stan posiadania	2 145	2 116	2 204	243	44
redukcje	670	366	204	8	23+
stan poredukcyjny	1 475	1 750	2 000	235	67
CZECHO-SŁOWACJA					
stan posiadania	1 737	1 566	2 538	348	56
redukcje	302	416	488	3	19+
stan poredukcyjny	1 435	1 150	2 050	345	75
WĘGRY					
stan posiadania	1 345	1 047	1 720	110	39
redukcje	510	207	20	70+	69+
stan poredukcyjny	835	840	1 700	180	108
POLSKA					
stan posiadania	2 850	2 300	2 377	551	29
redukcje	1 120	690	227	91	101+
stan poredukcyjny	1 730	1 610	2 150	460	130
RUMUNIA					
stan posiadania	2 851	3 789	3 135	505	13
redukcje	1 476	2 314	1 035	75	107+
stan poredukcyjny	1 375	1 475	2 100	430	120
ZSRR					
stan posiadania	20 725	13 938	28 890	6 611	1 148
redukcje	7 575	763	9 890	1 461	19+
stan poredukcyjny	13 150	13 175	20 000	5 150	1 500

	POLSKA	UKRAJNA	BIAŁORUŚ	ROSJA
Czołgi	1730	4080	1800	6400
Bojowe wozy opancerzone	2150	5050	2600	11480
Artyleria	1610	4040	1615	6415
Samoloty bojowe	460	1090	260	3450
Śmigłowce uderzeniowe	130	330	80	890

Opracowano w Departamencie Instytucji Europejskich MSZ i Zarządzie Wojskowych Spraw Zagranicznych na podstawie materiałów własnych, Departamentu Stanu USA oraz SIPRI.

**Akt Zamykający rokowania w sprawie stanu osobowego
konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie
(główne elementy)**

10 lipca 1992 r. w Helsinkach, przy okazji spotkania na szczycie KBWE, szefowie 29 państw wraz z ministrami spraw zagranicznych podpisali "Akt Zamykający rokowania w sprawie stanu osobowego konwencjonalnych sił zbrojnych w Europie". Prowadzone one były w Wiedniu od początku 1991 r. Istotę porozumienia stanowi zobowiązanie do osiągnięcia (w ciągu 40 miesięcy od wejścia porozumienia w życie) i następnie nieprzekraczania narodowych pułapów liczebności personelu wojskowego sił konwencjonalnych, zadeklarowanych przez poszczególne państwa uczestniczące.

Porozumienie ma charakter politycznego zobowiązania, chociaż jest ściśle związane z Traktatem o konwencjonalnych siłach zbrojnych (CFE). Związek obu dokumentów polega między innymi na:

- identycznej w obu przypadkach strefie stosowania (chodzi o obszar "od Atlantyku po Ural");
- objęciu ograniczeniami tych samych państw;
- równoczesnym wejściu w życie oraz obowiązywaniu przez ten sam czas;
- wzajemnie uzupełniających się systemach wymiany informacji oraz weryfikacji przekazywanych danych i realizowanych ustaleń.

Pułapy narodowych sił zbrojnych określone w Akcie zamykającym obejmują wszystkie składniki lądowych sił zbrojnych i lotnictwa (marynarka wojenna została wyłączona). Ustanowiono szczegółową i szeroką wymianę informacji o liczebności sił zbrojnych, w tym poszczególnych formacji i oddziałów. Ograniczono także możliwość przeprowadzania ukrytej mobilizacji, istnieje bowiem wymóg notyfikowania powoływanych rezerwistów szkolonych w ciągu roku. Weryfikacja przestrzegania porozumienia w dużej mierze opiera się na systemie kontrolnym ustanowionym przez Traktat CFE.

Akt zamykający jest w pewnym stopniu naturalnym uzupełnieniem Traktatu o zbrojeniach konwencjonalnych. Jest też ostatnim dokumentem rozbrojeniowym noszącym w sobie ślad dawnego podziału blokowego. Jego stronami są bowiem tylko państwa członkowskie NATO oraz państwa byłego Układu Warszawskiego, w tym sukcesorzy byłego ZSRR, na obszarze od Atlantyku do Uralu.

Państwo	Zadeklarowana ilość personelu	Procentowy wskaźnik redukcji personelu
Rosja*	1 450 000	-
Turcja	530 000	2
Ukraina	450 000	-
RFN	345 000	19
Francja	325 000	14
Włochy	315 000	5
Hiszpania	300 000	+42
W. Brytania	260 000	+ 7
USA**	250 000	19
Polska	234 000	18
Rumunia	230 000	2
Grecja	158 621	0
CSFR	140 000	20
Bułgaria	104 000	15
Białoruś	100 000	-
Węgry	100 000	12
Holandia	80 000	3
Portugalia	75 000	+55
Belgia	70 000	18
Gruzja	40 000	-
Mołdowa	40 000	-
Dania	39 000	14
Norwegia	32 000	+ 5
Kanada**	10 660	12
Luksemburg	900	+ 6
Armenia***	---	-
Azerbejdżan***	---	-
Isiandia	0	0
Kazachstan*	0	0
RAZEM		12

* na terytorium objętym traktatem CFE

** w Europie

*** dotychczas nie zadeklarowały

Traktat o otwartych przestworzach (główne elementy)

24 marca 1992 r. w Helsinkach podpisany został przez ministrów spraw zagranicznych 25 państw (państw NATO oraz Białoruś, Bułgaria, Czechosłowacja, Gruzja, Polska, Rosja, Rumunia, Ukraina oraz Węgry) "Traktat o otwartych przestworzach". Jest on od początku otwarty także dla Mołdowy i wszystkich azjatyckich republik byłego ZSRR; natomiast dla innych państw KBWE (w tym republik bałtyckich) - dopiero po jego wejściu w życie. Obejmuje całość terytorium państw-stron Traktatu (a więc także USA i Kanada). Jedynie Wielka Brytania złożyła oświadczenie, przyjęte do wiadomości przez innych uczestników rokowań, że nie będzie stosowała Traktatu wobec Hongkongu z powodu utraty suwerenności nad nim za kilka lat.

Istotą przyjętego w Traktacie systemu "otwartych przestworzy" jest możliwość dokonywania przez jego strony obserwacji dowolnej części terytoriów innych państw-stron Traktatu - za pomocą samolotów i aparatury obserwacyjnej, która została określona w Traktacie. Pierwszy plan lotów obserwacyjnych ustalono w załączniku do Traktatu. Następne będą uzgadniane wspólnie co roku. W ciągu pierwszych trzech lat po wejściu Traktatu w życie przeprowadzanych będzie 89 lotów rocznie, po pełnym rozwinięciu systemu - 225 lotów rocznie, a w przyszłości nawet więcej.

Zamiar obserwacji należy notyfikować 72 godziny przed przylotem do miejsca rozpoczęcia lotu obserwacyjnego, a o trasie zamierzonego lotu państwo obserwowane dowiadyje się dopiero po przylocie samolotu obserwacyjnego do tego miejsca. Obserwacja nie może trwać dłużej niż 96 godzin. Nie wolno odmówić przyjęcia obserwacji umieszczonej w planie lotów, chyba że nie zakończyła się inna wcześniej podjęta, oraz proponowanej trasy obserwacji.

Państwo podlegające obserwacji ma prawo wyznaczyć do wykonania określonego lotu obserwacyjnego swój własny samolot. W przypadku, gdy państwo obserwowane nie skorzysta z powyższego prawa, wówczas lot może być przeprowadzany przy wykorzystaniu samolotu państwa obserwującego. Każde z państw uczestniczących w systemie może wykorzystywać zarówno swoje własne samoloty, jak i wypożyczone (odpłatnie) od państw trzecich. Jedynym warunkiem jest uzyskanie przez te samoloty certyfikatu, stwierdzającego ich zgodność z warunkami podanymi w Traktacie. Po każdym locie sporządzony będzie raport, który należy rozesłać do wszystkich państw-stron Traktatu.

Uzgodnienie Traktatu o otwartych przestworzach oznacza, że dotychczasowy zestaw środków budowy zaufania i bezpieczeństwa w Europie został wzbogacony o całkiem nowy, konkretny i ważny środek w postaci lotów obserwacyjnych. W istotny sposób zwiększy to przejrzystość działalności wojskowej, a tym samym polepszy zaufanie, pozwalające między innymi na łatwe wykrywanie koncentracji wojsk.

Loty obserwacyjne będą mogły być wykorzystywane także do weryfikacji przestrzegania obecnych i przyszłych porozumień rozbrojeniowych, przyczyniając się do wzrostu bezpieczeństwa.

